

TAMMELAN KUNTA
TILINPÄÄTÖS 2020

TAMMELA

www.tammela.fi

SISÄLLYS

1 TOIMINTAKERTOMUS	3
1.1 Kunnanjohtajan katsaus	3
1.2 Kunnan hallinto	6
1.3 Kuntastrategia ja ohjelmat	9
1.4 Kehittämisohjelmasuunnitelmat	12
1.4.1 Ennaltaehkäisevät, oikea-aikaiset ja oikein mitoitettut palvelut	12
1.4.2 Asiakas- ja tehtävälähtöisen palveluprosessit	15
1.4.3 Vetovoima, tasokas asuminen ja yrittäjyys	16
1.4.4 Hyvinvoiva, motivoitunut ja tuloksistaan tunnettu henkilöstö	18
1.5 Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys	20
1.6 Olennaiset muutokset kunnan taloudessa ja toiminnassa	20
1.7 Arvio riskeistä ja epävarmuustekijöistä	23
1.8 Arvio Tammelan kunnan tulevasta kehityksestä	24
1.9 Kunnan sisäinen valvonta	24
1.10 Vesihuollon eriyttäminen	25
1.11 Talousarvion sitovuus	26
1.12 Valtuustotason arviointi	26
2 LASKELMAT ja TUNNUSLUVUT	28
2.1 Tuloslaskelma ja sen tunnusluvut	28
2.2 Rahoituslaskelma ja sen tunnusluvut	33
2.3 Tase ja sen tunnusluvut	35
2.4 Kokonaistulot ja –menot	38
2.5 Kuntakonsernin toiminta ja talous	39
2.5.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä	39
2.5.2 Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut	40
2.5.3 Kuntakonsernin tulevaisuuden näkymät	46
3 TILIKAUDEN TULOKSEN KÄSITTELY JA TALouden TASAPAINOTTAMISTOIMENPITEET	47
3.1 Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet	47

4 TOIMINNAN JA TALOUDEN TOTEUTUMINEN.....	48
4.1 Tavoitteiden toteutuminen	48
4.2 Kuntastrategian toteutuminen.....	50
4.2.1 Hallinto- ja kehittämisspalvelut.....	50
4.2.2 Sosiaali -ja terveystyöpalvelut.....	52
4.2.3 Sivustyspalvelut.....	56
4.2.4 Tekniset palvelut	59
4.3 Tuloslaskelmaosan toteutuminen.....	64
4.4 Investointien toteutuminen.....	65
4.5 Rahoitusosan toteutuminen.....	66
4.6 Yhteenveto valtuuston hyväksymien määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta.....	67
5 TILINPÄÄTÖSLASKELMAT	68
5.1 Kunnan tuloslaskelma	68
5.2 Rahoituslaskelma	69
5.3 Tase.....	70
5.4 Konsernilaskelmat	72
6 LIITETIEDOT	76
6.1 Tilinpäätöksen liitetiedot	76
6.2 Konsernitilinpäätöksen liitetiedot	77
6.3 Tuloslaskelman liitetiedot	78
6.4 Tasetta koskevat liitetiedot	81
6.4.1 Taseen vastaavia koskevat liitetiedot.....	81
6.4.2 Taseen vastattavaa koskevat liitetiedot	84
6.5 Vakuuksia, vastuusitoumuksia ja taseen ulkopuolisia järjestelyitä koskevat liitetiedot	87
6.6 Ympäristöasioiden harkinnanvarainen esittäminen.....	88
6.7 Henkilöstöä, tilintarkastajan palkkioita ja intressitapahtumia koskevat liitetiedot	88
7 VESIHUOLTOLAITOS.....	90
7.1 Vesihuoltolaitoksen tuloslaskelma.....	92
7.2 Vesihuoltolaitoksen rahoituslaskelma	92
7.3 Vesihuoltolaitoksen tase	94
7.4 Vesihuoltolaitoksen investoinnit.....	95
7.5 Vesihuoltolaitoksen liitetiedot	95
8 LUETTELOT JA SELVITYKSET	96
9 TILINPÄÄTÖKSEN ALLEKIRJOITUKSET JA MERKINNÄT.....	97

1 TOIMINTAKERTOMUS

1.1 Kunnanjohtajan katsaus

Vuosi 2020 jää historiaan globaalin koronaepidemian johdosta. Tuntematon sairaus kosketti koko maailmaa ennennäkemättömällä tavalla. Lentokoneet jäivät maahan, sairaalat täyttyivät sairaista, valtiot julistivat poikkeustiloja ja ihmiset määrättiin etätöihin. Alkujärkytyksen jälkeen tilanne rauhoittui ja samalla selvisi, että uusi normaali oli tullut jäädäkseen. Vuosi koronaepidemian alun jälkeen osataan jo sanoa, että maailma ei enää palaa entiselleen, vaan osa poikkeusaikojen käytännöistä jää uudeksi normaaliksi.

Muuttoliikkeen iso kuva ei muuttunut koronaepidemian johdosta, vaan edelleen kaupungistuminen jatkuu. Valtavirran sivuilla virtaa kuitenkin sivuvirtoja, jotka virtaavat toiseen suuntaan. Näistä yksi käänsi Tammelan väestökehityksen hentoiseen kasvuun. Volyymi oli maltillinen, mutta henkisesti positiivinen väestökehitys on merkittävä. Yllättävä muutos positiiviseen osoittaa, että Tammelan kunta on vetovoimainen omassa mittakaavassaan. Vetovoiman harvinaisuutta kuvaa tieto, että vain joka viides harvaan asuttu kunta kasvoi vuonna 2020. Lisäksi Kanta-Hämeen maakunnassa väestökasvua saivat Tammelan lisäksi Hämeenlinna ja Loppi. Poikkeuksellinen tilanne tulee hyödyntää mahdollisimman hyvin ja tämän johdosta kunta lähestyi maaliskuussa 2021 jokaista täysi-ikäistä kuntaan muuttanutta tulomuuttajaa kyselyllä. Tavoitteena on mm. selvittää muuton taustat, jotta nämä voidaan ottaa uudessa kuntastrategiassa huomioon.

Luontokuntabrändin rakentaminen eteni suunnitelman mukaisesti ja kansallispuistojen kehittäminen ”miljoonahankkeen” turvin lisäsi mielenkiintoa kuntaa kohtaan. Kansallispuistojen suosion kasvu jatkui ja 100 000 kävijän raja ylittyi, kun Liesjärven ja Torronsuon kansallispuistoissa vieraili vuonna 2020 yhteensä 127 000 henkilöä. Valittu brändistrategia on osoittautunut oikeaksi valinnaksi - luonto ja luonnossa liikkuminen ovat kansainvälisiä trendejä. Ilmastonmuutoksen vastaisissa toimissa vastuullisuus tulee jatkossa merkitsemään nykyistä enemmän. Yhä useampi vapaa-ajan matka tehdään kotimaan kohteeseen. Tämä tarjoaa kunnalle ja kunnassa toimiville yrittäjille ennennäkemättömiä kasvun mahdollisuuksia.

Brändin rakentamista seurataan mediaseurannan avulla. Kunnan näkyvyys mediassa on kasvanut vuodelta ja tämä suuntaus jatkui myös vuonna 2020. Tammelan kunta mainittiin digitaaliseen mediaan toimitetuissa artikkeleissa yhteensä 1 013 kertaa. Tammelan kunta toimi erittäin aktiivisesti sosiaalisen median kanavissa keräten yhteensä 11 092 mainintaa; kasvua edellisvuoteen verrattuna 10 prosenttia. Vuoteen 2017 verrattuna kunnan näkyvyys kasvoi sosiaalisessa mediassa peräti 49 prosenttia.

Kunnan talouden kannalta vuosi 2020 oli positiivinen yllätys. Lähtökohdat vuodelle olivat raskaasti alijäämäiset, mutta korona muutti suunnan päinvastaiseksi. Valtionavustuksia maksettiin noin 13,7 miljoonaa euroa eli reilu 1,6 miljoonaa euroa talousarviossa arvioitua enemmän. Valtio ei muuttanut jakoperusteita, vaan kyseessä oli ylimääräinen ja kertaluontoinen avustus. Alijäämäistä lähtötilannetta korjattiin korottamalla kunnan tuloveroa 0,5 prosenttiyksikköä 20,75 prosenttiin. Verotulot toteutuivat alkuperäisen talousarvion mukaisesti, vaikka koronan aiheuttama uhka laajoihin lomautuksiin ja irtisanomisiin johti elokuussa muutettuun talousarvioon. Muutetussa talousarvioissa verokertymän odotusta laskettiin lähes miljoonalla eurolla, joka osoittautui lopulta tarpeettomaksi. Positiivinen käänne tapahtui myös sosiaalipalveluiden käyttöasteessa, joka alitti talousarvion ennusteen.

Vaikka vuosi 2020 toteutui merkittävästi paremmin kuin talousarviossa ennustettiin, on syytä tarkastella positiiviseen tulokseen vaikuttaneita tekijöitä. Valtionosuuksien kasvu ei johtunut järjestelmään tehdyistä muutoksista, vaan kertaluontoisesta koronatuesta. Näillä jo maksetuilla tulee selviytyä koronapandemian jälkeiseen aikaan. Maltillisen arvion mukaan tähän liittyy ilmeinen riski, sillä pandemian kestosta ei ole varmaa tietoa, eikä siitä syntyviä kustannuksia pysty arvioimaan etukäteen tarkasti.

Kunnan verotulot toteutuivat talousarvion mukaisesti ja laajoilta lomautuksilta ja irtisanomisilta vältyttiin, koska valtio jakoi korona-avustuksia yrityksille. Myös konkurssilainsäädäntöä muutettiin määräaikaisesti, mikä turvasi yritysten toimintaa vaikeana koronavuotena. Määräaikaiset koronasta johtuneet muutokset ovat tätä kirjoittaessa päättyneet ja konkurssien määrä on lähtenyt kasvuun Suomessa. Koronasta johtuen useat toimialat ovat erittäin vaikeassa tilanteessa, mikä saattaa näyttäytyä lomautuksina ja irtisanomisina vuonna 2021. Näin ollen tulevaisuus kunnan verokertymän osalta on sumuinen.

Ylijäämäinen tilinpäätös on erittäin tervetullut kahden alijäämäisen vuoden jälkeen. Ylijäämän myötä saamme lisää aikaa kunnan taloudellisen suunnan kääntämiseksi. Viimeistään kuluvana vuotena ja sitä seuraavina tulee tehdä rakenteelliset muutokset kunnan palveluverkkoon - nykyiseen verkkoon kunnalla ei ole varaa. Rakenteelliset esitykset tulee valmistella hyvin, pyrkiä kuntalaisia vakuuttamaan muutosten välttämättömyydestä sekä tuoda esitykset päätöksentekoon, vaikka olisivatkin kipeitä toimenpiteitä vaativia. On tärkeää ymmärtää, että ilman näitä toimenpiteitä kunnan itsenäinen päätöksenteko ei ehkä enää tulevaisuudessa ole itsestäänselvyys.

Tammelan kunnassa on kehitetty työllisyysenhoitoa kohta kahdeksan vuotta. Parhaimmillaan kunnan työllisyyspalveluissa oli asiakkaita vuositasolla 70-80 henkilöä, mutta asiakkaiden määrä on laskenut viime vuosina huomattavasti. Pääpaino toiminnassa on kuntouttavassa työtoiminnassa, mutta Tammelassa on kuitenkin vahvana ollut myös palkkatukityöllistäminen.

Palkkatukityöllistämällä myös kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita on saatu työelämään. Kunnassa palkkatukityöllistämistä on käytetty sesonkiluontoihin töihin tai sellaisiin avustaviin töihin, joihin muuten ei palkattaisi henkilökuntaa. Palkkatukityöllistettyjä on ollut kaikilla toimialoilla ja työpajalla. Jonkin verran on myös tehty siirtoja yrityksiin, varsinkin nuorten osalta.

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden määrä on laskenut ohjausprosesseissa olevien ongelmien takia, ja tämä on vaikuttanut myös työttömyysjaksojen pitenemiseen ja siihen, että olemassa oleviin työpaikkoihin tai kunnan palkkatukipaikkoihin ei enää löydy työntekijöitä. Vaihtuvat sosiaalityöntekijät ja TE-toimiston jatkuvat muutokset ovat vaikeuttaneet kunnan toimintoihin ohjautumista oikeastaan vuodesta 2018 saakka. Kuntouttavaan työtoimintaan ohjaututaan pääasiassa sosiaalitoimen kautta.

Tammelassa sosiaaliohjaaja on vaihtunut muutaman kuukauden tai jopa muutaman viikon välein jo monen vuoden ajan. 2021 alusta FSHKY palkkasi sosiaaliohjaajan hoitamaan seutukunnan pikkukuntien työllisyysenhoidon prosesseja. Henkilö kuitenkin jäi äitiyslomalle maaliskuun alkupuolella ja yrityksestä huolimatta FSHKY ei ole saanut palkattua hänelle sijaista. Paikka on nyt auki kolmatta kertaa. Myös vuoden alusta voimaan tullut laki uudenlaisen aktiivointisuunnitelman ja palveluntarvearvion tekemisestä hidastaa asiakkaan aktiivointiprosessia entisestään.

TE-toimistossa on tämän vuoden alusta siirrytty uuteen toimintamalliin. Käynnissä on myös TE-toimiston kokeilu palveluntuottajamallista, joka kestää kesäkuun loppuun. Siinä TE-toimisto on ohjannut vaikeammin työllistyvät asiakkaat ostopalveluihin ja nämä asiakkaat ovat olleet kunnan palveluiden tavoittamattomissa. Tämä kokeilu päättyy kesäkuun lopussa, mutta TE-toimisto ilmoitti, että nuorten osalta se jatkuu uudella vastaavanlaisella kokeilulla. Aktiivointiaste on pikkukunnissa laskenut kuin lehmän häntä vuodesta 2019 alkaen ja sen ehkäisemiseksi ei ole kunnalla ollut mitään keinoa. Tietysti myös korona on hankaloittanut työllisyysenhoidon ja tällä hetkellä TE-toimisto kontaktoi asiakkaita ainoastaan puhelimitse. TE-virkailijat ovat olleet etätöissä ja kiinnitettyinä antamaan työvoimapolittisia lausuntoja kasvaville työttömien määrälle, mutta ongelmat ovat alkaneet jo ennen koronaa.

Kunnan palveluiden laadullinen taso ja asetettujen tavoitteiden saavuttaminen pohjautuvat kunnan henkilöstön onnistumiseen sekä luottamushenkilöiden tekemiin tarpeellisiin, kauaskantoisiin ja viisaisiin päätöksiin. Mielestäni luottamushenkilöiden ja henkilöstön yhteistyö on toiminut kiitettävästi. Rakentavaan ja eteenpäin katsovaan yhteistyöhön tulee pyrkiä johdonmukaisesti myös jatkossa. Lopuksi haluan lausua kiitokset kunnan henkilöstölle, luottamushenkilöille ja yhteistyökumppaneille sekä kuntalaisille onnistuneesta vuodesta.

Tammelassa maaliskuun 22. päivänä 2021.

Kalle Larsson

Kunnanjohtaja

1.2 Kunnan hallinto

Kunnan luottamushenkilöorganisaatio ja luottamushenkilöt

Kunnanvaltuusto

pj. Ojansuu Ismo
1 vpj. Jasu Olli-Pekka
2 vpj. Nissilä Minna

jäsenet: Alarto Manu
Alasentie Antti
Hätönen Marko
Kaakinen Sari
Kaunisto Jyri
Laajalehto Arja
Lintukorpi Matti
Löfstedt Jan
Ojansuu Juha
Pietilä Mikko
Pura Eero
Pärssinen Simo

Rahkonen Maija-Stiina
Rantala Tuomas
Rämö Johannes
Suutela Katariina
Syrjälä Taito
Tuovinen Ilkka
Tuovinen Tuomo
Uusitalo Terhi
Vainio Heikki
Vehmas Leena
Vähä-Herttua Susanna
Ylitalo Anne

Nuorisovaltuusto

pj. Viherä Saku
1 vpj. Pura Artturi
siht. Lintukorpi Lempi

jäsenet: Aaltonen Anni
Aaltonen Roosa-Noora
Enberg Iida
Heinonen Amanda
Kaunisto Fanny

Lintukorpi Jalo
Lintukorpi Onni
Marjamäki Taavi
Ruuhonen Samuli
Vainio Tuukka

Kunnanhallitus

pj. Pärssinen Simo
1 vpj. Lahtinen Susanna
2 vpj. Kaakinen Sari.

jäsenet: Pura Eero
Tuovinen Ilkka
Ylitalo Anne
Löfstedt Jan

Keskusvaalilautakunta

pj. Mikkola Simo
1 vpj. Laakso Matti

jäsenet: Siikonen Kirsi
Mauri Touru
Leena Virta

Tarkastuslautakunta

pj. Alasentie Antti
1 vpj. Syrjälä Taito

jäsenet: Rantanen Auli
Rauhaniemi Jenni
Virtanen Keijo

Sivistyslautakunta

pj. Rahkonen Maija-Stiina
1 vpj. Suutela Katariina
Khall.ed. Pura Eero
Nvalt.ed. Ruohonen Samuli
Nvalt.ed. Lintukorpi Onni

jäsenet: Alarto Manu
Hätönen Marko
Laajalehto Arja
Tuovinen Tuomo
Vähä-Herttua Susanna

Tekninen lautakunta

pj. Vainio Heikki
1 vpj. Siltainsuu Sami
Khall.ed. Tuovinen Ilkka
Nvalt.ed. Viherä Saku
Nvalt.ed. Vuorinen Eemeli

jäsenet: Leino Kati
Pietilä Mikko
Simelius Katariina

Ympäristölautakunta

pj. Ojansuu Juha
1 vpj. Rantala Tuomas
Khall.ed. Lahtinen Susanna
Nvalt.ed. Pura Artturi
Nvalt.ed. Viitala Aina

jäsenet: Honkala Niina
Kaunisto Jyri
Vehmas Leena

TAMMELA

www.tammela.fi

Valtuuston poliittiset voimasuhteet 31.12.2020

Suomen Keskusta	10 valtuutettua
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	6 valtuutettua
Kansallinen Kokoomus	5 valtuutettua
Meidän Tammela	3 valtuutettua
Vasemmistoliitto	1 valtuutettua
Vihreä liitto	1 valtuutettua
Perussuomalaiset	1 valtuutettua
Hallituksen esittelijä	Kunnanjohtaja Kalle Larsson

Tilivelvollisuus

Kuntalain mukaan tilivelvollisia ovat toimielinten jäsenet ja asianomaisen toimielimen palvelualueen johtavat viranhaltijat (itsenäisestä tehtäväkokonaisuudesta vastaavat henkilöt). Valtuutetut eivät ole tilivelvollisia. Oheisena luettelo viroista, joita hoitavat viranhaltijat olivat tilivelvollisia:

- kunnanjohtaja
- sivistystoimenjohtaja
- varhaiskasvatuspäällikkö
- rehtori
- koulujen johtajat
- varhaiskasvatusyksikön vastaava
- vapaa-aikasihteeri
- kirjastonjohtaja
- tekninen johtaja
- kaavoittaja
- talonrakennusmestari
- maanrakennusmestari

Käyttösuunnitelmien hyväksymisen yhteydessä päätetään samalla palvelualueesta vastaavat henkilöt.

1.3 Kuntastrategia ja ohjelmat

Kunnanvaltuusto hyväksyi uuden kuntalain mukaisen Tammelan kunnan kuntastrategian kokouksessaan 9.11.2015, § 55.

Toimintaympäristöön vaikuttavat trendit

Väestö

- Väkiluku laskee
- Keski-ikä nousee
- Syntyvyys maltillista

Kaupungistuminen

- Ihmisten voimistunut halu asua kaupunkiympäristössä
- Korkeakoulutetuista 25 – 34 vuotiaista 3/4 osaa asuu kaupungeissa
- Riippuvuus osaajista pakottaa yritykset sijoittumaan kaupunkiin

Elinvoima

- Matala työpaikkaomavaraisuusaste
- HHT-kehityskäytävä
- Hyvä imago – heikko tunnettavuus

”2020-luvun kunta”

- Elinvoiman ja yhteisöllisyyden rakentaja

Edelläkävijänä tunnettu kasvava Tammela houkuttelee ja innostaa yrittämään, asumaan sekä virkistymään Suomen parhaassa kunnassa

TAMMELA

www.tammela.fi

Asiakaslähtöisyys

- Tammelan parhaat voimavarat ovat asukkaat, yritykset ja yhteisöt. Asukkaiden aktiivinen osallistuminen palveluiden kehittämiseen ja yhteistyö kumppaneiden kanssa takaavat tulokselliset ja asukkaiden tarpeisiin vastaavat palvelut

Vastuullisuus

- Tammela toimii kestäväällä tavalla, läpinäkyvästi ja oikeudenmukaisesti. Tammelan työntekijät ja päättäjät perehtyvät asioihin tunnollisesti ja toimivat työyhteisön jäsenenä vastuullisesti.

Yhdessä onnistuminen

- Tammela on haluttu ja arvostettu yhteistyökumppani, joka toimii määrätietoisesti asetetun tavoitteen saavuttamiseksi. Tammelan työntekijät ja päättäjät toimivat aktiivisesti kohti tiiviimpää yhteistyötä niin työyhteisössä kuin sidosryhmissäkin.

Tahto uudistua

- Jatkuva muutos ei ole itseisarvo vaan välttämättömyys muuttuvassa maailmassa. Tammela toimii työyhteisönä ja kuntana aktiivisesti uudistuen. Asiakkaan näkökulmasta katsottuna asiat tulee aina tehdä edelliskertaa paremmin.

Valtuusto seuraa ja arvio strategisten ja toiminnallisten tavoitteiden toteutumista vuosittain mm. tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen käsittelyn yhteydessä.

1.4 Kehittämisohjelmasuunnitelmat

Kuntastrategian 2023 hyväksymisen yhteydessä päätettiin poikkihallinnollisten kehitysohjelmien laatimisesta strategian tavoitteiden toteuttamiseksi. Kehitysohjelmatyöryhmät aloittivat työskentelynsä tammi-kuussa 2016 (asiakas- ja tehtävälähtöiset palveluprosessit syyskuussa). Kehitysohjelmista on johdettu valtuustotasolla sitovat strategiset tavoitteet vuodelle 2020.

1.4.1 Ennaltaehkäisevät, oikea-aikaiset ja oikein mitoitettut palvelut

HYÖTYTAVOITE	TOIMENPITEET	KUVAUS	MITTARIT	TOTEUMA 2020
Liikuntapalvelut	Liikuntapaikkojen kehittäminen ja niiden kunnossapito Riittävät liikuntapalvelut erityisryhmille ja ikäihmisille	Liikuntapuiston kehittämissuunnitelman toteutus Liikuntapaikkojen (liikuntapuisto ja lähiliikuntapaikat) kunnossapitosuunnitelman tekeminen. Kaluston uusiminen. Mahdollistetaan helposti saatavilla olevien erityisryhmien ja ikäihmisten liikuntaryhmien jatkuminen	Toteutunut/ ei toteutunut Liikuntaryhmiin osallistuneiden määrän seuranta. ryhmätoiminta toteutunut/ei toteutunut	Toteutunut Kunnossapitosuunnitelman toteuttaminen on henkilöstövaihdosten vuoksi kesken Koronan vuoksi ryhmätoiminta ei ole toteutunut suunnitellusti.
Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	UNICEF lapsen-oikeuspohjainen kunnan kehittämistyö	Lasten oikeuksista tiedottaminen Yhteistyön lisääminen hallintokuntien välillä Yhteisöllisyyden ja ylisukupolvisuuden tukeminen –Lapsivaikutusten arvioinnin juurruttaminen osaksi valmistelu- ja päätöstyötä	Lapsivaikutusten arvioinnin toteutumisen seuranta: aihe	Lapsivaikutusten arviointia on toteutettu sivistyslautakunnan päätöksissä.

	<p>Laadukkaat ja ennaltaehkäisevät lähipalvelut</p>	<p>Kirjaston roolin tunnistaminen ja vahvistaminen ennaltaehkäisevissä palveluissa ja kuntalaisten hyvinvoinnin edistämässä</p> <p>Harrastustoiminnan monipuolinen kehittäminen ”jokaiselle yksi harrastus” –suuntaan</p> <p>Lasten ja nuorten kesätoiminnan kehittäminen ja -suunnitelman tekeminen koulujen kesälomajakalle.</p>	<p>Kirjaston käyttöaste</p> <p>Kouluterveyskyselyn tulokset</p> <p>Sidosryhmätyön seuranta ja tiedonkeruu</p>	<p>Kirjasto on ollut käytettävissä joka päivä 7-21 (pl. koronaepidemian tuomat katkokset). Katkoksista huolimatta kävijämäärä kasvoi 39 %.</p> <p>”Harrastamisen Suomen” mallin aloittaminen Tammelan kouluilla.</p>
	<p>SISOTE ja HYTE – kehittämistyö</p>	<p>Toimiva monialainen palvelujärjestelmä</p> <p>Verkostoyhteistyö seutukunnalla ja maakunnassa</p> <p>Vuosittainen teemottaminen hyvinvoinnin- ja terveydenedistämistyössä - Syrjäytymisen ehkäiseminen</p> <p>Toimiva lapsi- ja perhetyön juurruttaminen lasten ja perheiden hyvinvointia tukeväksi ja ennaltaehkäiseväksi työksi</p>	<p>Verkostoyhteistyö toteutunut/ ei toteutunut</p> <p>Huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten- ja nuorten lukumäärä</p> <p>TLP –menetelmäosaajien määrä</p>	<p>Tammela on osallistunut sekä maakunnalliseen- että seutukunnalliseen hyvinvointiyhteistyöhön.</p> <p>13</p> <p>Ei tietoa.</p>

Toimivat tilat ja toimintaympäristö	Kunnantalon toimivat tilamuutokset.	Kunnantalolle kirjaston lisäksi suunnitellaan toimivaa muutettavuudeltaan sopivaa kokous- ja yhteistilaa kattavasti kaikkia yhteistahoja varten. Määrärahojen puitteissa toimiminen.	toteutunut/ ei toteutunut	Toteutunut. On valmisteltu näyttelytilaa valtuustosalin ja kehitetty tilavarausten näyttöjä.
	Tilojen energiatehokas monikäyttö	<p>Energiatehokkuusinvestointeja jatketaan suunnitelman mukaan. Takaisinmaksuajat 1-5 vuotta, osassa tulee jo säästöjä.</p> <p>Tilojen monikäytön mahdollisuuksien kartoitus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhtenäiskoulun suunnittelussa ja rakentamisessa pyritään OPS 2016 mukaisiin, toimiviin ja monikäyttöisiin tiloihin • Kunnantalon tilojen yhteiskäyttö kirjaston kanssa. • Tarpeettomiksi jäävien kiinteistöjen ja tilojen myynti 	<p>Kiinteistökustannukset euroa/m²</p> <p>Toteutunut / ei toteutunut</p> <p>Toteutunut / ei toteutunut</p> <p>Myytyjen kiinteistöjen ja tilojen määrä</p>	<p>Energiankulutus on pudonnut 4 % investointien myötä.</p> <p>Yhtenäiskoulun arkkitehtisuunnittelija jouduttiin kilpailuttamaan uudelleen, joten ei päästy tavoitteeseen</p> <p>Yhteiskäyttö mahdollistettu, mutta ei pandemian vuoksi juurikaan käytännössä toteutunut.</p> <p>Kaukjärven ja Letkun koulut myytiin ja tehtiin Lähteenmäen ja Männistön kiinteistöjen myyntiä.</p>

1.4.2 Asiakas- ja tehtävälähtöisen palveluprosessit

HYÖTYTAVOITE	TOIMENPITEET	KUVAUS	MITTARIT	TOTEUMA 2020
Kumppanuuspöytä	Kumppanuuspöytä – toimintamalli otetaan käyttöön	Kunnan palveluiden ja toiminnan kehittäminen tapahtuu osittain kumppanuuspöytä –toimintamallin avulla	Toteutuneet kumppanuuspöytä –tapaamiset	Kumppanuuspöytä ei toteutettu korona rajoituksista johtuen
Osallistava budjetointi	Valmistellaan osallistavan budjetoinnin käyttöönotto ja toteutus vuoden 2021 talousarviosta lähtien	Kunta ottaa käyttöön osallistavan budjetoinnin osaksi talousarvion valmistelua	Osallistavan budjetoinnin kautta päätettävä euro-määrä	Ei toteutunut
Palaute	Rakennetaan systemaattinen palautejärjestelmä ja palautteiden käsittely otetaan osaksi kunnan johtamisjärjestelmää	Hankitaan ja otetaan käyttöön sähköinen palautejärjestelmä	Käyttöönotto	Palautejärjestelmän valmistelu ja koekäyttöönotto toteutettiin kotisivujen uudistamisen yhteydessä syksyllä 2020. Palautejärjestelmän toimivuutta parannetaan vuoden 2021 aikana, jonka jälkeen käyttöönotto koskee koko kunnan palvelutuotantoa.

1.4.3 Vetovoima, tasokas asuminen ja yrittäjyys

HYÖTYTAVOITE	TOIMENPITEET	KUVAUS	MITTARIT	TOTEUMA 2020
Vetovoima ja tunnetavuus	Luontomatkailun infra- rahankkeet	Eerikkilän ja Luontokeskuksen yhteys Torronsuolle valtatie 2 alittamalla. Torronsuon luonto-reittiyhteys suolle Somerontien varresta ja uudet yhteydet valtatie 2:lta Kiljamoona. Rengasyhteyksiä rakennetaan ja reittejä kunnostetaan.	Torronsuon rengasreitti valmistuu. Kansallispuistojen infrarahoituksen toimenpiteet	Rengasreitti valmistui. Toimenpiteitä tehty Torronsuon ja Liesjärven kp:ssa. Kiljamon parkkipaikan laajennus jäi liian pieneksi kävijämäärien räjähtäessä. Uutta parkkipaikkaa etsittiin. Tammelan Kaitajärvelle tehty uusi taukopaikka. Liesjärven kp:n kävijämäärät kasvoivat 41 % ja Torronsuon kp:n 72 %
	Keskustapuiston tapahtumien kehittäminen	Torialueen parempi hyödyntäminen: kesätori ja muitakin toritapahtumia entisten lisäksi	Toripäivien ja tapahtumien määrä	Toripäiviä oli 18. Lisäksi oli Street Food tapahtuma ja Mikaelin tapahtuma.
Kumppanuustyö	Suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistaminen	Asukkaiden, asukas-yhteisöjen ja yritysten aktiivinen osallistuminen / osallistaminen kunnan suunnitteluprosesseihin ja vastuun jakaminen toimenpiteistä. Kehitetään palautejärjestelmä kuntalaisten suuntaan	Kumppanuuspöytä Norrintie 4 koulurakennuksen tulevasta käytöstä Osallistamistilaisuuksien määrä. Palautteiden määrä	Ei toteutettu. Ei järjestetty lukuun ottamatta Porras-Riihivalkama vesihuolto- linjan maastokäyntejä. Ei toteutettu.

Yrittäjyyden tukeminen	<p>Yritysten toiminta-edellytysten kehittäminen</p> <p>Tammelan toimintatoni</p>	<p>Eri viranomaisista ym. tahoista koostuva ryhmä, ratkoo yhdessä yritysten ongelmia (ELMA-ryhmä).</p> <p>Yrittäjille tarjotaan edullisia toimitiloja, jotta tilat eivät olisi tyhjänä</p> <p>1000 € suuruinen tuki aloittaville pk-yrityksille tai muualta Tammelaan muuttaville pk-yrityksille sekä olemassa oleville yrityksille toiminnan kehittämiseen.</p>	<p>Ryhmän kokoontumisten määrä</p> <p>Tyhjien tilojen määrä</p> <p>Toimintatonnin hakijoiden määrä.</p>	<p>Ryhmä ei kokoonnut.</p> <p>Teollisuustilat saatiin täyteen vuoden loppuun mennessä. Tyhjiä tiloja vuokrattiin kunnantalon ja Norrintieltä.</p> <p>Toimintatonnin hakijoita oli neljä.</p>
Tasokas ja vaivaton asuminen	Tonttivarannon varmistaminen	<p>Kunnalla tulee olla kaavoitettuna laadullisesti tasokkaita tontteja. Kunta on myös aktiivinen esim. maanhankinnassa, jotta kunnassa on yrityspohjaista rakentamista omakotirakentamisesta kerrostalorakentamiseen. Asuntoja tarvitaan kaikille ikäryhmille sekä kesäasukkaille talviasunnoiksi. Maanhankintaa tehostetaan kiinnostavimpien maa-alueiden suuntaan</p>	<p>Myytyjen tonttien määrä.</p> <p>Asuntotuotannon määrä kunnassa.</p> <p>Hankittujen rakennus- ja maa-alueiden määrä.</p>	<p>Tehtiin myyntipäätökset yhdestä rivitalotontista ja yhdestä omakotitontista.</p> <p>Kaarlentielle rakennettiin uutta asuntoaluetta, josta tulee 9 tonttia myyntiin.</p> <p>Kunnan toimesta ei rakennettu uusia asuntoja.</p> <p>Ei hankittu uusia maa-alueita.</p>

	Nopea ja joustava rakennusluvitus	Rakennusjärjestys päivitetään mahdollisimman joustavaksi ja mahdollistavaksi.	Päivitetty rakennusjärjestys	Ympäristölautakunnassa tehtiin päätös rakennusjärjestyksen päivittämisestä ja annettiin ohjeet työtä varten.
		Toimivat lupaprosessit ja lyhyet käsittelyajat	Sähköisen lupahaun kehittäminen	Seudullisessa rakennusvalvonnassa valmisteltiin sähköistä lupahakua.
	Vesistöjen kunnosta huolehtiminen	Jotta rantaa voidaan käyttää virkistykseen, on veden korkeus sekä laatu pidettävä virkistyskäytön kannalta kunnossa.	Tuetaan kunnassa toimivia vesiensuojeluyhdistyksiä	Vesiensuojeluyhdistyksille jaettiin avustusta 10000 €.

1.4.4 Hyvinvoiva, motivoitunut ja tuloksistaan tunnettu henkilöstö

HYÖTYTAVOITE	TOIMENPITEET	KUVAUS	MITTARIT	TOTEUMA 2020
Vetovoimainen työnantajaimage ja inspiroiva työympäristö	Digitaalisen HR-työpöydän käyttöönotto osana palkanlaskennan uudistamista	Henkilöstöllä otetaan käyttöön mobiilissa toimiva reaaliaikainen lomasuunnittelu ja poissaolojen hallintaa Esimiehillä käytössä HR-analytiikkaa johtamisen tueksi.	HR sovellutuksen hankinta ja käyttöönotto toteutunut / ei toteutunut HR analytiikka käyttöönotettu /ei käyttöönotettu	Palkanlaskennan kilpailutus tehty ja ulkoisen palveluntuottajan HR-ohjelmisto otettu koko henkilöstön käyttöön 1.12.2020 alkaen. Esimiesten HR-raportointi tuli osana palvelun tuottajan ohjelmistoa, mutta sitä ei ole vielä otettu käyttöön.
	Laaditaan henkilöstön osaamiskartoitus	Toteutetaan yliopisto-opiskelijan tutkimustyönä osaamiskartoitus henkilöstölle	Osaamiskartoitus toteutunut / ei toteutunut	Osaamiskartoitus ei ole toteutunut. Tullaan toteuttamaan osana uutta HR-ohjelmaa.

Hyvinvoiva, motivoitunut ja osaava henkilöstö	Kannustava palkitseminen	Uudistetaan ja kuvataan kirjallisesti kunnan palkitsemisjärjestelmä	Uudistaminen ja kuvaaminen aloitettu / ei aloitettu	Palkitsemisen nykytila on kuvattu ja uudistaminen on aloitettu
	Kehitysohjelman mukainen toimeenpano	Kuvataan kirjallisesti työn ja työelämän perustilanne, toimijoiden kompetenssit hyvinvoinnin edistämässä, henkilöstön hyvinvoinnin kokonaistilanne, työhyvinvointia kehittävien ja tukevien toimintojen määrittely ja hyvinvoinnin johtamisen rakenteet.	Kehitysohjelmassa suunnitellut toimenpiteet toteutuneet / eivät toteudu	Kirjallista kuvausta ei ole toteutettu. Henkilöstön hyvinvoinnin tilanne kartoitettu henkilöstökyselyssä ja työterveyskyselyissä.

1.5 Yleinen ja oman alueen taloudellinen kehitys

Kanta-Hämeen väestökehitys jatkoi kokonaisuutena laskuaan 7 vuotta peräkkäin, mutta laskua oli selvästi vähemmän kuin neljänä aiempina vuonna. Vuonna 2020 Kanta-Hämeen asukasluku väheni 222 asukkaalla (2019 vähennys 383, 2018 vähennys 1284). Väestönlaskun hidastuminen johtuu maakuntien välisen nettomuuton parantumisesta. Merkittävää oli, että Hämeenlinna, Loppi ja Tammela olivat ainoat maakunnan kunnat, jotka saivat väestölisäystä.

Hämeenlinnan seudun väestölisäys oli 89 asukasta. Riihimäen seudulla asukasmäärän vähennys oli 110 henkilöä. Forssan seutukunnan asukasmäärä väheni jo 13 vuotta peräkkäin. Kertomusvuonna vähennys oli 201 asukasta (2019 vähennys 317 asukasta, 2018 vähennys 378 asukasta).

Tammelan väestökehitys kääntyi vuonna 2020 yllättäen kasvu-uralle ja väkiluku 31.12.2020 oli 6020 asukasta. Väestölisäys oli hentoista +6 asukasta, mutta henkisesti käänös positiiviseen on merkittävä. Koronan myötä monipaikkaisuus ja paikasta riippumattoman työtekemisen mahdollisuudet kasvoivat merkittävästi. Tämä on Tammelalle iso mahdollisuus kääntää väestökehitys pysyvämminkin kasvu-uralle tai ainakin hidastaa negatiivista väestökehitystä. Kunnan tulee tehdä kaikki mahdollinen, että paikkariippumattoman työn tekemisen mahdollisuudet tunnustetaan ja yhdistetään nimenomaan Tammelaan.

Kanta-Hämeen työllisyys heikkeni kertomusvuonna, joka vastaa koko maan kehityssuuntaa. Kaikissa Kanta-Hämeen seutukunnissa työttömyysaste oli korkeampi kuin edellisvuotena vastaavana ajankohtana. Vuoden lopussa Tammelan kunnan työttömyysprosentti oli 8,6 prosenttia (2019 7,5% ja 2018 6,9%).

1.6 Olennaiset muutokset kunnan taloudessa ja toiminnassa

Tammelan kunnan ylijäämä oli tilinpäätösvoonna 1 258 502,89 euroa. Tulokseen vaikuttivat ennakoitua parempi valtionosuuksien ja verotulojen kertyminen. Tuloslaskelman ja erityisesti vuosikatteen kautta tarkasteltuna Tammelan kunnan talous parani edelliseen vuoteen verrattuna merkittävästi.

Verotulojen 1,025 milj. euron nousu vuodesta 2019 vuoteen 2020 sekä valtionosuuksien 1,977 milj. euron nousu näkyivät suoraan vuosikatteen määrässä. Vuonna 2020 vuosikatetta kertyi 3,2 milj euroa. Asukasta kohti laskettuna kunnan vuosikate nousi -100,8 eurosta 536,5 euroon per asukas.

Alla olevassa taulukossa vuosien 2011 -2020 vuosikatteet miljoonina euroina.

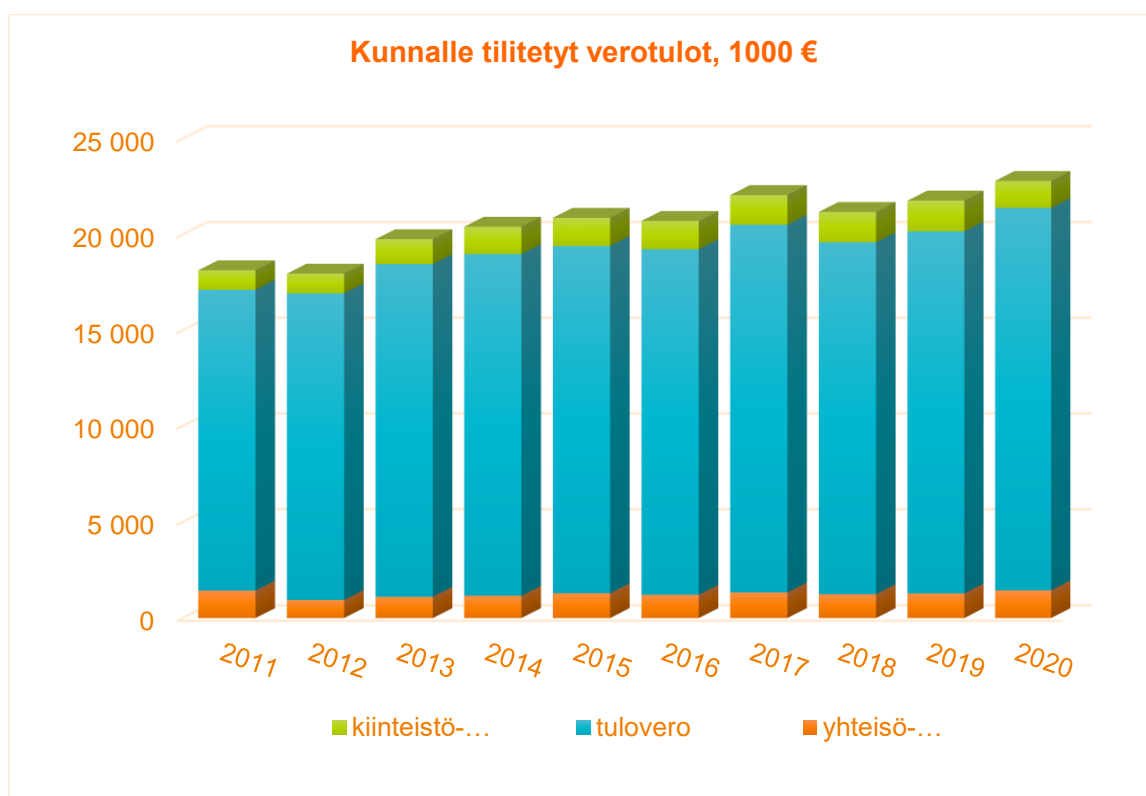
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
vuosikate milj. €	1,8	0,36	2,1	2,7	2,1	1,96	2,3	0,86	-0,6	3,2

Verotulot nousivat kokonaisuutena 4,7 prosenttia edellisestä vuodesta. Verotulojen kertymä kokonaisuutena nousi talousarviossa ennakoidusta 0,08 milj. euroa suuremmaksi. Vuodesta 2019 yhteisöveron tuotto nousi 12,0 prosentilla. Tuloverot nousivat 5,6 prosentilla. Kiinteistöverojen tuotto laski 12,5 prosenttia edellisestä vuodesta.

Alla olevassa taulukossa kunnalle tilitetyt verotulot tuhansina euroina vuosina 2011-2020:

	yhteisövero	muutos	tulovero	muutos	kiinteistövero	muutos	yhteensä	muutos
2011	1 430	-4,9 %	15 682	1,4 %	1 019	0,4 %	18 131	0,8 %
2012	942	-34,1 %	15 979	1,9 %	1 033	1,4 %	17 955	-1,0 %
2013	1 106	17,4 %	17 347	8,6 %	1 302	26,0 %	19 755	10,0 %
2014	1 159	4,8 %	17 819	2,7 %	1 427	9,6 %	20 405	3,3 %
2015	1 294	11,7 %	18 107	1,6 %	1 468	2,9 %	20 869	2,3 %
2016	1 209	-6,6 %	18 021	-0,5 %	1 478	0,7 %	20 708	-0,8 %
2017	1 335	10,4 %	19 172	6,4 %	1 552	5,0 %	22 059	6,5 %
2018	1 245	-6,7 %	18 349	-4,3 %	1 583	2,0 %	21 177	-4,0 %
2019	1 282	3,0 %	18 880	2,9 %	1 609	1,6 %	21 771	2,8 %
2020	1 444	12,6 %	19 944	5,6 %	1 407	-12,6 %	22 795	4,7 %

Vuonna 2013 valtio alensi verojen tilitystä kunnille jäännös- ja kiinteistöverojen osalta. Tämä vaikutti ker-
taluonteisesti verokertymiin.

Valtionosuusjärjestelmä uudistui vuonna 2015. Uusi järjestelmä painottaa mm. sairastavuutta ja työpaikkaomavaraisuutta. Valtionosuuksia kertyi tilinpäätösvuonna 13,8 milj. euroa. Valtionosuudet ylittävät talousarviossa ennakoitun 1,6 milj. eurolla, johtuen kertaluontoisesta korona-avustuksesta. Edellisestä vuodesta valtionosuudet nousivat 16,8 prosenttia.

Ulkoiset toimintatuotot (myyntitulot, maksutuotot, tuet ja avustukset sekä muut toimintatuotot) laskivat edellisvuodesta 3,1 prosenttia ollen 4,1 milj. euroa. Kokonaisuutena ulkoiset käyttötulot (verot, valtionosuudet, toimintatuotot) kasvoivat 7,6 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna.

Kunnan ulkoiset toimintamenot (henkilöstömenot, palvelujen ostot, aineet ja tarvikkeet, avustukset sekä muut toimintamenot) pienuivat edelliseen vuoteen verrattuna 2,6 prosenttia. Ulkoiset toimintamenot olivat tilinpäätösvuonna 37,5 milj. euroa. Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymälle ulkoistettu sosiaali- ja terveystoimen menot olivat kokonaisuudessaan 20,86 milj. euroa eli 55,7 prosenttia kunnan kokonaismenoista.

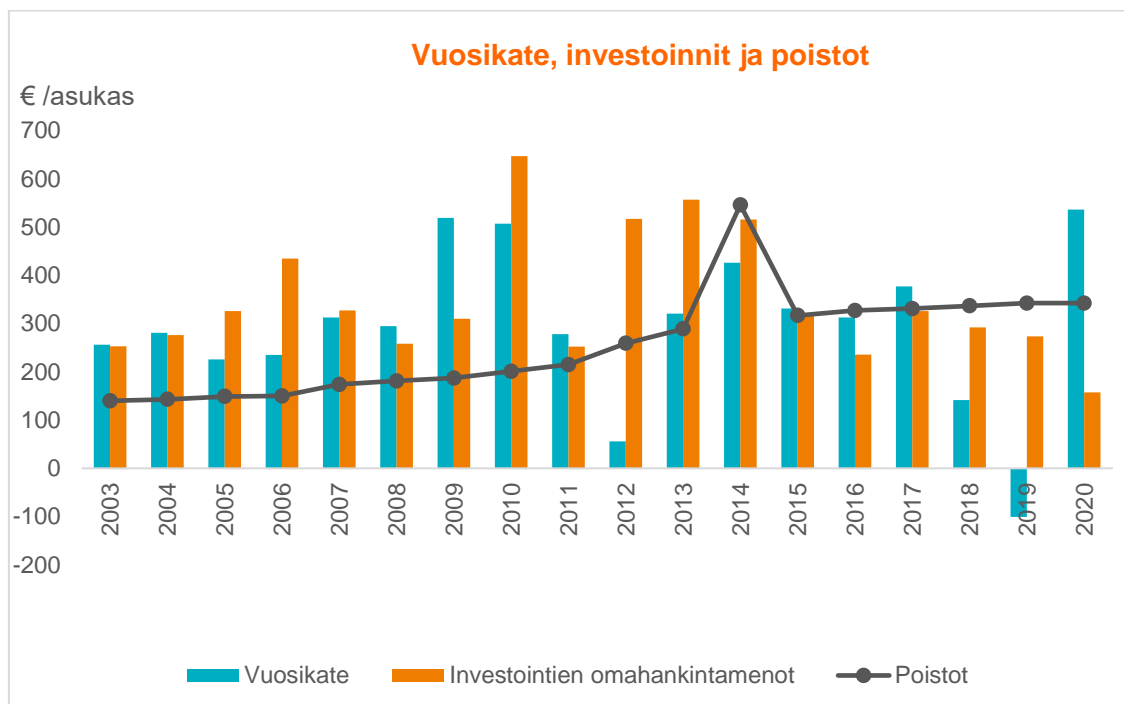
Investointiosan nettomenot olivat yhteensä 0,9 milj. euroa, jossa oli laskua 0,1 milj. euroa edellisen vuoteen verrattuna. Alla olevasta taulukosta näkyy eri vuosien investointien nettomenot miljoonina euroina.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Investointien nettomenot milj. €	6,5	3,4	3,6	3,3	2,0	1,5	1,9	1,8	1,0	0,9

Kiinteistötoimen palvelualueella kunnantaloa saneerattiin, Tammitorpan huoneistoremontteja tehtiin sitä mukaan, kun huoneistoja vapautui. Energiatohokkuusinvestointeja ja muita pienempiä talonrakennuksen investointihankkeita tehtiin suunnitelmien mukaisesti. Vesilaitoksen merkittävimmät investointihankkeet olivat Porras -Liesjärvi vesihuoltolinjahanke sekä Riihivalkama – Porras runkoviemärihanke, jotka molemmat jäivät keskeneräisiksi kertomusvuonna.

Kunnan rahoitustarve edellytti koko vuoden tilapäisten lyhytaikaisten kassalainojen käyttöä. Lyhytaikaista kassalainaa oli tilinpäätöshetkellä 4,0 milj. euroa. Pitkäaikaista lainaa ei otettu kertomusvuonna. Pitkäaikaisia lainoja lyhennettiin vuoden aikana 856.994 eurolla. Kunnan pitkäaikainen lainakanta vuoden vaihteessa oli yhteensä 5,4 milj. euroa. Kokonaislainamäärä oli 9,4 milj. euroa, mikä teki 1.561 euroa per asukas. Kunnan maksuvalmius oli tyydyttävä koko kertomusvuoden.

Seuraavassa on verrattu Tammelan kunnan vuosikatetta, investointeja sekä poistoja euroina per asukas vuosina 2003-2020.

Kunnan investointitahti on vuosina 2002 – 2013 ylittänyt selvästi poistojen tason. Vuodesta 2016 alkaen investoinnit ovat olleet poistoja pienemmät. Vuonna 2014 poistot kasvoivat johtuen kunnantalon kiinteistöistä tehdystä 1,5 miljoonan euron ylimääräisestä lisäpoistosta.

1.7 Arvio riskeistä ja epävarmuustekijöistä

Tammelan kunnan merkittävimmät riskit ja epävarmuustekijät liittyvät paitsi yleisen taloudellisen tilanteen kehittymiseen myös kunnan asukaslukuun ja asukkaiden ikäjakaumaan. Yleinen taloudellinen tilanne vaikuttaa kunnan verotuloihin mm. kuntalaisten työllisyyden ja yritysten menestymisen kautta. Muuttoliike vaikuttaa eniten nuorten aikuisten määrään ja ikärakenne painottuu entistä enemmän eläkeikäisten ikäluokkiin. Vanhimpien ikäluokkien osuudella väestöstä on suora korrelaatio sote-kustannuksiin. Väestöryhmien määrien muutokset vaikuttavat myös palvelutuotannon kysyntään ja tarpeeseen. Yleinen taloudellinen tilanne vaikuttaa yritystoimintaan vuokrattavien tilojen käyttöasteeseen, yritysten toimintaedellytyksiin ja sitä kautta kunnan antamien takausten realisoitumisriskeihin.

Työmarkkinatuen maksuosuuden siirto valtiolta kunnille ja pitkäaikaistyöttömien aktiivintavoite aiheuttavat huomattavia lisäkuluja, joita ei ole täysimääräisesti korvattu kunnille. Valtionosuusuudistus vähentää valtion rahoitusosuutta ja myös sitä kautta aiheuttaa toiminnan sopeuttamistarvetta seuraavien vuosien aikana.

Sosiaali- ja terveystoimen uudistukseen liittyvä kunnan rahoitusvelvoitteen mahdollinen siirtyminen lähi-vuosina valtiolle muuttaa kunnan rahoitusrakenteen perusteellisesti.

Vuosien 2018-2020 taloudellinen selviytyminen on ollut sidoksissa kahteen tekijään, sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajan Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän taloudelliseen onnistumiseen sekä valtionosuuksien määrän kehitykseen tehdyn valtionosuusuudistuksen jälkeen.

Sosiaali- ja terveyspalvelut muodostavat vuosibudjetilla mitattuna yli puolet kunnan palveluntuotannosta. Mahdolliset ylitykset aiheuttavat peruskunnalle välittömiä rahoitus- ja maksuvaikeuksia.

Vuoden 2020 osalta korona muutti kuntiin kohdistuvia epävarmuustekijöitä merkittävästi. Taloudellisen suunnan ennustaminen kävi lähes mahdottomaksi pandemian ensimmäisinä kuukausina. Loppuvuotta kohden ennustettavuus koheni ja suunta alkoi hahmottumaan. Keskeinen kysymys on, että milloin pandemia julistetaan päättyneeksi ja millaiseen maailman talouden tilaan siirrytään globaalin elvytyspolitiikan jälkeen?

1.8 Arvio Tammelan kunnan tulevasta kehityksestä

Tammelan kunnan taloudellinen liikkumavara on vähäinen. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimintakulut ovat yli 50 prosenttia kaikista toimintakuluista. Tulevaisuuden kannalta on keskeistä hillitä näiden toimintakulujen kasvua kaikilla käytettävissä olevilla ratkaisuilla. Perusterveydenhuollon lisäksi myös erikoissairaanhoidon kulurakenteeseen tulee kiinnittää huomiota. Valmistuttuaan ASSI –sairaala tulee hillitsemään kuntamaksujen kasvukerrointa, mikäli sosiaali- ja terveyspalvelut ovat vielä tuolloin peruskuntien vastuulla.

Nyt käsiteltävänä oleva tilinpäätös katkaisee kunnan alijäämäkierteen. Suunnan muutos on oikein terve tullut ja tarpeellinen. On hyvä muistaa, että ylijäämäinen tulos rakentui täysin ulkopuolisten erien varaan. Kunnan tuottavuus ei kohentunut omin toimin toimintavuotena ja jatkossakin talouden suunnan kääntämiseksi tarvitaan rohkeita päätöksiä. Nämä päätökset tulee tehdä vuosina 2021 ja 2022, ettei tilanne ajaudu suunnan muutoksen kannalta mahdottomaksi. Suunnan kääntämiseen tarvitaan vaikeita päätöksiä – kaikille osapuolille tuskallista kipupakettia – kunnan olemassa olon turvaamiseksi.

Edessä olevat esitykset valmistellaan virkavastuulla ja niiden valmistelussa noudatetaan hyvän hallinnon toimintamallia. Näin varmistetaan, että päätöksentekijöillä on käytettävissä tarpeelliset tiedot päätöksenteon tueksi. On selvää, että valmistelu ei tule tyydyttämään kaikkia kuntalaisia. Valmistellut päätösesitykset haastetaan ja osoitetaan väärin sekä puutteellisesti valmistelluiksi. Kaiken keskustelun keskellä on hyvä muistaa, että virkamiehet valmistelevat ja esittävät päätösesitykset virkavastuullisina.

Koronavirus on levinnyt Aasiasta maailmanlaajuisesti pandemiaksi. Maailman taloutta elvytetään ras-kaasti velkarahalla. Elvytys on ollut tarpeellista, mutta olennaista on ymmärtää, että velkarahalla ei tulevaisuutta voi kestävästi rakentaa. Kuntatalouden kannalta olennainen kysymys on, että milloin pandemia julistetaan päättyneeksi ja millaisessa tilassa julkinen talous siinä kohtaa on?

1.9 Kunnan sisäinen valvonta

Tammelan kunnan sisäisen valvonnan ja kokonaisvaltaisen riskienhallinnan perusteet päivitettiin loppuvuodesta 2015. Päivitetty ohje tuli voimaan 1.1.2016 lähtien. Sisäisen valvonnan tarkoituksena on edistää kunnan toiminnan laadukasta johtamista, riskien ennaltaehkäisyä ja hallintaa, mahdollisuuksien ja vahvuuksien hyödyntämistä, toiminnan jatkuvaa kehittämistä ja tuloksellisuuden arviointia.

Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan yleisesti kaikkia niitä toiminta- ja menettelytapoja, joilla tilivelvolliset toimielimet, viranhaltijat ja muut esimiehet pyrkivät varmistamaan, että

- kunnan toiminta on taloudellista ja tuloksellista
- Päätösten perusteena oleva tieto on riittävää ja luotettavaa
- Lain säännöksiä, viranomaisohjeita ja toimielinten päätöksiä noudatetaan
- Omaisuus ja voimavarat turvataan.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestäminen perustuu kunnan perustehtävään, toimintaympäristön analysointiin, kuntastrategiaan sekä toiminnan ja talouden tavoitteisiin. Riskienhallinta sisältää kunnan

tavoitteita uhkaavien riskien tunnistamisen, arvioinnin ja priorisoinnin sekä tuloksellisen hallinnan. Valtuuston hyväksymien tavoitteiden saavuttamiseksi sekä hyvän hallintotavan toteuttamiseksi riskien tunnistamisen, hallinnan sekä sisäisen valvonnan toimintatavat tulee sisällyttää muun muassa

- johtamis- ja päätöksentekoprosesseihin
- toiminnan ja talouden sekä investointien riski- ja lisäarvoperustaiseen suunnitteluun
- toiminnan (ml. tietojärjestelmät), omaisuuden hallinnan, hallinnon ja taloudenhoidon menettelytapoihin

Johdon vastuulla oleva riskienhallinta on osa sisäistä valvontaa, sen tavoitteena on saada kohtuullinen varmuus kunnan strategisten, toiminnan ja talouden tavoitteiden saavuttamisesta sekä toiminnan jatkuvuudesta ja häiriöttömyydestä. Riskienhallinnalla ennaltaehkäistään toiminnan jatkuvuutta ja häiriöttömyyttä uhkaavia tapahtumia perustuen ydintoimintojen ja järjestelmien tunnistamiseen, hyväksyttävän riskitason määrittelyyn sekä riittävien riskien hallinnan menetelmien toimeenpanoon. Riskienhallintaprosessi kattaa

- toimintaympäristön analysoinnin
- uhkien ja mahdollisuuksien riittävän kokonaisvaltaisen tunnistamisen ja kuvaamisen
- uhkien ja mahdollisuuksien toteuttamisen todennäköisyyden ja seurauksen analysointi
- Riskien hallinnan menettelyiden ja mahdollisuuksien hyödyntämisen määrittelyn sekä
- Toimeenpanon valvonnan ja tuloksellisuuden raportoinnin sekä arvioinnin

Kuntastrategian, toiminnan ja talouden sekä sisäisen valvonnan ja kokonaisvaltaisen riskienhallinnan tavoitteet tulee yhdistää, jotta sisäinen valvonta ja riskienhallinta eivät muodostu erilliseksi toiminnoiksi. Tuloksellinen riskienhallinta on olennainen osa läpinäkyvyyttä, laadukasta ja vastuullista päätöksentekoprosessia, jolloin se pitää sisällään riittävät vaikutusten arvioinnit ja perustuu tosiseikkoihin.

Omistajaohjauksen näkökulmasta konserniyhtiöiden laadukasta päätöksentekoa ja riskienhallintaa edistään konserniohjeen määräyksillä, asiantuntevilla hallituksen jäsenillä, sekä velvollisuudella hankkia kunnan kanta konserniohjeessa määritellyissä merkittävässä asiakokonaisuuksissa ennen päätöksentekoa.

Tammelan kunnan päivitetty konserniohje astui voimaan 1.1. 2020.

1.10 Vesihuollon eriyttäminen

Vesihuoltolain 22.8.2014/681 muututtua 1.9.2014 Tammelan kunnan vesihuoltolaitoksesta muodostettiin 1.1.2015 kirjanpidollinen taseyksikkö. Samassa yhteydessä hulevesiverkon ylläpitokulut, suunnitelman mukaiset poistot ja sen hetkinen pääoma (1.334.817 euroa) siirrettiin yhdyskuntatekniikan palvelualueeseen.

Jatkossa vesihuoltolaitoksen osalta noudatetaan tasejatkuvuutta. Sille laaditaan tilikausittain kirjanpitolain mukainen toimintakertomus, tase, tuloslaskelma ja rahoituslaskelma sekä niiden liitteet. Liiketoiminnan eriyttämisestä annetun suosituksen mukaisesti vesihuoltolaitoksella on silti edelleen oma tehtäväalue käyttötalousosassa.

Tammelan kunnan sekä vesihuoltolaitoksen tuloslaskelmat sisältävät korvauksen peruspääomasta (= kunnan vesihuoltolaitoksen toimintaan sijoittama pääoma). Vuonna 2020 peruspääomasta perittiin 0,5 prosentin korkoa.

1.11 Talousarvion sitovuus

Käyttötalousovosassa määrärahat osoitetaan tehtävittäin siten, että netto on sitova. Jos tavoite hyväksytään talousarvioon, se sitoo valtuustoa alempia viranomaisia samalla tavoin kuin määräraha. Talousarvioon hyväksytään sitoviksi toiminnan mitattavissa olevat tavoitteet poikkihallinnollisten kehittämissuohjelmien mukaisesti. Tavoitteita määriteltäessä ei ole eroteltu erikseen sitovia ja muita tavoitteita.

Investointiosan määrärahat osoitetaan toimielimille hankeryhmittäin ja hankkeittain siten, että netto on sitova. Mikäli investointiryhmän kustannusarvio ylittää hankekohtaisen rajan, sitoo määräraha toimielintä hankekohtaisesti.

Hankekohtaiset rajat ovat seuraavat:

- atk-ohjelmat ja muut pitkävaikutteiset menot 20.000 €
- irtaimisto 20.000 €
- arvopaperit ja muut pitkävaikutteiset sijoitukset 100.000 €
- yhdyskuntarakentaminen 100.000 €
- talonrakentaminen 100.000 €

Hankekohtaisten investointien osalta kustannusarvion sisällä tapahtuvat vaihtelut eri suunnitelmavuosien välillä ovat sallittuja.

Tavoitteiden toteutuminen, resurssien käytön ja toiminnan tuloksellisuuden toteutumisen seuranta tapahtuu ja esitetään toimintakertomuksessa ja talousarvion toteutumisvertailussa. Lisäksi tehdään kvartaaleittain osavuosikatsaukset, jotka annetaan kunnanvaltuustolle tiedoksi.

Lautakuntien tulee seurata tavoitteidensa toteutumista kvartaaleittain ja laatia siitä kirjalliset raportit sekä käsitellä ne lautakunnassa mahdollisia toimenpiteitä varten.

Talousarvioon tehtävistä muutoksista päättää valtuusto. Talousarvion muutosten esittämisosoikeus ja -velvollisuus koskee samalla tavoin sekä määrärahoja että tavoitteita (sitovat tavoitteet). Talousarvio-
muutokset on pyrittävä tekemään talousarviovuoden aikana välittömästi, kun muutostarve on tiedossa.

1.12 Valtuustotason arviointi

Arviointi on oleellinen osa kunnan johtamisjärjestelmää sekä toiminnan ja palvelujen kehittämisen väline. Arvioinnin tuloksena tehtävät johtopäätökset ohjaavat toimintaa, vaikuttavat uusien tavoitteiden asettamiseen tai entisten tarkistamiseen. Arvioinnin tehtävänä valtuustotasolla on osoittaa strategioiden tarkistamisen tarpeet ja kehittämisen kohteet. Arviointi on osa kunnan jatkuvaa kehittämissuohjelmia. Kunnallisen arvioinnin tärkein osa on kunnanvaltuuston asettamat tavoitteet ja niiden arviointi. Tavoitteiden lähtökoh-
tana ovat kunnan strategiat. Kuntalaissa 410/2015 edellytetään, että kuntakonsernille asetetaan toiminnan ja talouden keskeiset tavoitteet ja esittämään toimintakertomuksessa selvityksen tavoitteiden toteutumisesta riittävän kuvan saamiseksi kunnan toiminnasta ja tavoitteista. Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto on antanut ohjeet konsernitilinpäätöksen laatimisesta (2015).

Arvioinnin ydin on arvottaminen eli sen osoittaminen, onko jokin asia hyvin vai huonosti, arvokas vai ar-
voton, hyödyllinen vai hyödytön. Kunnallisessa palvelutoiminnassa koko järjestelmän olemassaolon tar-
koitus on kansalaisten peruspalveluista huolehtiminen ja hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden tulokselli-
nen toiminta. Peruskysymys kunnallisen toiminnan ja tuotettujen palveluiden arvioinnissa on, kuinka hyvin
kunta onnistuu tehtäviensä hoitamisessa ja järjestämisessä.

Tarkastuslautakunnan tehtävänä on valtuuston asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden to-
teutumisen arviointi. Tarkastuslautakunta suorittaa arviointinsa vertaamalla rinnakkain valtuuston hyväk-

symää talousarviota, kunnanhallituksen allekirjoittamassa tilinpäätöksessä olevaa toimintakertomusta sekä omia havaintojaan. Arviointikertomuksen käsittely ja tavoitteiden saavuttamisen arviointi kunnanvaltuustossa on tärkeä osa valtuuston suorittamaa tavoitteellista johtamista. Tilinpäätös, tilintarkastuskertomus ja arviointikertomus esitetään samassa kokouksessa.

Vuonna 2016 Tammelassa otettiin käyttöön kasvavan ja kehittyvän kunnan strategia. Strategian keskeisiä tavoitteita ovat mm. kunnan asukasluvun nostaminen ja elinkeinoelämän vahvistaminen. Strategia koostuu neljästä kehitysohjelmasta, jotka läpäisevät kunnan toimialoja poikkihallinnollisesti. Strategian toteuttamista tukee uudistettu organisaatorakenne, jossa toiminnot jakautuvat kolmeen toimialaan.

Talousarvion tavoitteiden toteutumista seurataan valtuustotasolla kvartaaleittain kolmen osavuositauksen ja kunnan tilinpäätöksen yhteydessä. Osavuositarkastus laaditaan neljännesvuosittain siten, että siinä seurataan talousarviossa asetettujen toiminnallisten tavoitteiden toteutumista määrärahaseurannan lisäksi.

Kunnan toimintakertomuksessa kuluneelta tilikaudelta esitellään sekä toiminnallisten että taloudellisten tavoitteiden toteutuminen samalla tasolla kuin talousarviossakin. Tilinpäätös, josta toimintakertomus muodostaa tärkeän osan, allekirjoitetaan kunnanhallituksessa seuraavan vuoden maaliskuun loppuun mennessä. Tilinpäätös on tuotava kunnanvaltuuston käsittelyyn kuntalain mukaisesti viimeistään kesäkuussa.

Tämän lisäksi arviointia suoritetaan pitkäaikaisvertailuna eli kunnan talous- ja muita tietoja seurataan myös pidemmältä aikaväliltä aikasarjoina yms.

Arviointi tuottaa tietoa valtuutetuille itselleen, kuntalaisille, kunnan viranhaltijoille ja työntekijöille sekä ympäröivälle yhteiskunnalle siitä, miten kunta tehtävissään on onnistunut tai edistynyt. Arviointi on parhaimmillaan systemaattinen prosessi, joka tuottaa oikeaa, luotettavaa ja ajankohtaista tietoa kunnan tehtävän tai yksittäisen toiminnon tilasta sellaisenaan tai suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Ottaen huomioon valtuuston roolin kunnan keskeisten tavoitteiden asettajana ja strategioitten määrittäjänä, tulee arvioinnin valtuustotyöskentelyssä painottua erityisesti etukäteisarviointiin ja toiminnan aikaiseen arviointiin.

Arviointi kuuluu olennaisesti myös lautakuntien tehtäviin ja ne seuraavat tavoitteita tarkemmalla tasolla kuin valtuusto. Lautakunnat raportoivat tavoitteiden saavuttamisesta kunnanhallitukselle, joka muokkaa niistä oman kertomuksensa valtuustolle.

Palvelualueilla tapahtuvaa toimintojen arviointia toteutetaan kunnallisen työmarkkinalaitoksen kunnallisen palvelutoiminnan tuloksellisuusarvioinnista antaman suosituksen pohjalta. Palvelualuekohtaisessa toimintojen arvioinnissa keskeisellä sijalla ovat arviointikeskustelut palvelualueen palaverissa ja kehityskeskusteluissa.

2 LASKELMAT ja TUNNUSLUVUT

2.1 Tuloslaskelma ja sen tunnusluvut

Tilikauden tuloksen muodostumista kuvataan tuloslaskelman ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla.

TULOSLASKELMA

<i>Ulkoiset</i>	2020	2019
	<i>1000€</i>	<i>1000€</i>
Toimintatuotot	4 135	4 269
Valmistus omaan käyttöön		28
Toimintakulut	-37 460	-38 459
Toimintakate	-33 325	-34 162
Verotulot	22 795	21 771
Valtionosuudet	13 772	11 795
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	5	2
Muut rahoitustuotot	26	31
Korkokulut	-43	-44
Vuosikate	3 230	-607
Poistot ja arvonalentumiset	-2 063	-2 133
Satunnaiset tuotot		
Tilikauden tulos	1 167	-2 740
Tilinpäätössiirrot	92	628
Tilikauden ylijäämä	1 259	-2 112

Toimintakate ilmoittaa paljonko toimintamenoista jää katettavaksi verotuloilla ja valtionosuuksilla.

Vuosikate osoittaa tulo-rahoituksen, joka jää käytettäväksi investointeihin, sijoituksiin ja lainan lyhennyksiin. Vuosikatetta tulee arvioida sekä tuloksen muodostumisen, että rahoituksen riittävyyden kannalta. Tuloslaskelmassa vuosikatteen on katettava poistot eli pitkävaikutteisten tuotannon tekijöiden käytöstä aiheutuneet kustannukset. Rahoituslaskelmassa vuosikatteen riittävyyttä arvioidaan ensisijaisesti investointien ja lainanlyhennysten suhteen.

Tilikauden tulos on tilikaudelle jaksotettujen tulojen ja menojen erotus, joka lisää tai vähentää kunnan omaa pääomaa. Tilikauden tuloksen jälkeen esitettävät erät ovat poistoero- ja tuloksenkäsittelyeriä.

Tuloslaskelman tunnusluvut	2016	2017	2018	2019	2020
Toimintatuotot/toimintakulut, %	11,5	11,8	12,2	11,1	11,0
Vuosikate/ poistot, %	95,8	113,9	42,0	-28,5	156,6
Vuosikate, €/asukas	313,4	376,9	141,5	-100,8	536,5
Asukasmäärä	6 241	6 156	6 071	6 018	6021

Toimintatuotot prosenttia toimintakuluista:

= $100 \times \text{Toimintatuotot} / (\text{Toimintakulut} - \text{Valmistus omaan käyttöön})$

Tunnusluku osoittaa, paljonko toiminnan kuluista saadaan katetuksi palvelusuoritteiden myynti- ja maksutuloilla sekä muilla varsinaisen toiminnan tuloilla.

Vuosikate prosenttia poistoista:

= $100 \times \text{Vuosikate} / \text{Poistot ja arvonalentumiset}$

Kun vuosikate/poistot -tunnusluvun arvo on 100 %, oletetaan kunnan tai kuntayhtymän tulorahoituksen olevan riittävä. Oletusta voidaan kuitenkin pitää pätevänä vain, jos poistot ja arvonalentumiset vastaavat kunnan keskimääräistä vuotuista investointitasoa pitkällä aikavälillä. Investoinneilla tarkoitetaan tällöin poistonalaisten investointien omahankintamenoa, joka saadaan vähentämällä hankintamenoa valtionosuudet ja muut rahoitusosuudet

Jos vuosikate on negatiivinen, on kunnan tulorahoitus heikko

Vuosikate €/asukas:

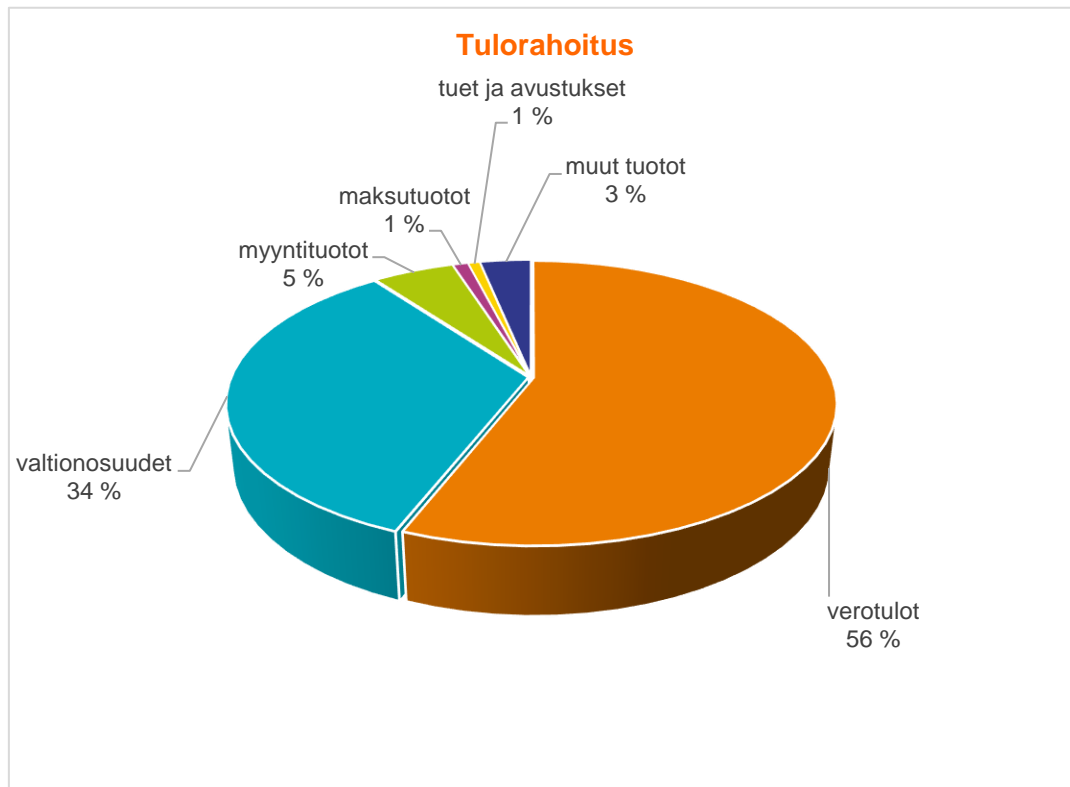
= $\text{Vuosikate} / \text{Asukasmäärä tilikauden lopussa}$

Vuosikate asukasta kohden on yleisesti käytetty tunnusluku tulorahoituksen riittävyyden arvioinnissa. Konsernikohtainen tavoitearvo tunnusluvulle saadaan jakamalla edellä mainittu keskimääräinen vuotuinen investointitaso asukasmäärällä. Keskimääräistä, kaikkia kuntakonserneja koskevaa tavoitearvoa ei voida asettaa. Muun muassa konserniyhteisöjen toimintojen sisältö vaikuttaa vuosikatetavoitteen määrittämiseen konsernissa. Asukasmääränä tunnusluvun laskennassa käytetään kunnan asukaslukua tilikauden lopussa. Kuntayhtymäkonsernissa asukasmäärää ja asukaskohtaista tunnuslukua ei esitetä.

Tulorahoituksen kehitys

Ulkoiset, 1000 €	2016	2017	2018	2019	2020	muutos
Toimintatuotot	4 155	4 273	4 431	4 268	4 135	-3,1 %
Verotulot	20 708	22 060	21 177	21 771	2 2795	4,7 %
Valtionosuudet	13 111	12 299	11 585	11 795	13 772	16,8 %
Tulorahoitus yhteensä	37 974	38 632	37 193	37 835	40 702	7,6 %

Kunnan ulkoinen tulorahoitus

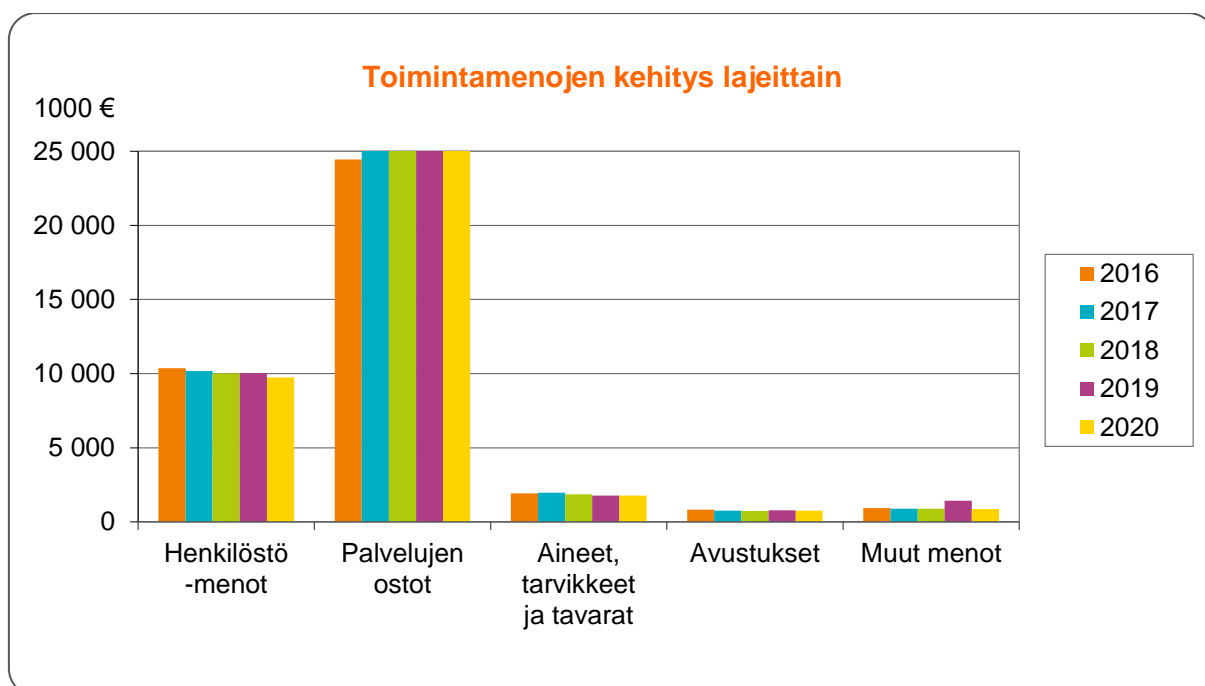

Kunnan tulorahoituksen kehitys kokonaisuutena oli kertomusvuonna nouseva, 7,6 prosenttia. Eri tulolajeista kunnan laskuttamat toimintatuotot laskivat edellisestä vuodesta 3,1 prosenttia. Verotuotot nousivat 4,7 prosenttia. Valtionosuudet nousivat 16,8 prosenttia.

Toimintamenot

Ulkoiset ja sisäiset, 1000 €	2016	2017	2018	2019	2020	muutos
Henkilöstömenot	10 368	10 163	10 030	10 052	9 743	-3,1%
Palvelujen ostot	24 448	25 110	25 333	27 091	26 753	-1,3%
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	1 925	1 978	1 855	1 782	1 769	-0,7%
Avustukset	829	755	737	785	756	-3,7%
Muut kulut	928	884	889	1425	873	-38,7%
Toimintamenot	38 498	38 889	38 845	41 135	39 894	-3,0%

Henkilöstömenojen kehitystä arvioidaan tarkemmin henkilöstökertomuksessa 2020

Kunnan kokonaismenot laskivat kertomusvuonna yhteensä 3,0 prosenttia. Henkilöstömenot laskivat 3,1 prosenttia. Tämä johtui osaksi säästövapaiden pitämisestä ja lomapalkkavelan pienentymisestä. Henkilöstömenojen kehitys on jo useamman vuoden ollut varsin maltillista ja suunta on ollut aleneva.

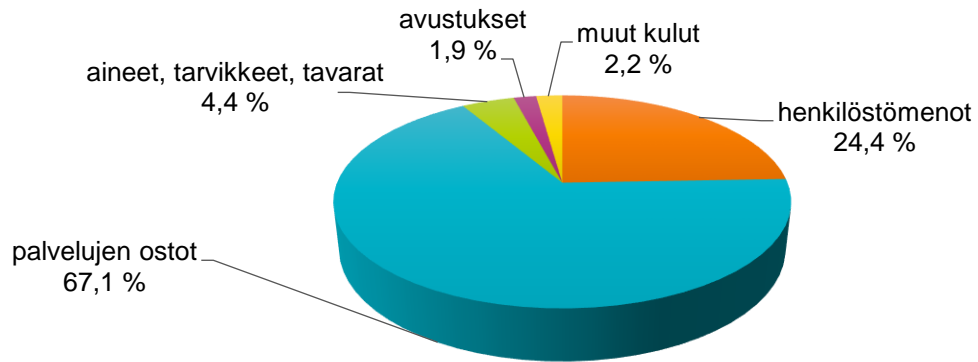
Palvelujen ostot laskivat yhteensä 1,3 prosenttia. Tähän ryhmään sisältyvät mm. sosiaali- ja terveystalvet, jotka hankitaan Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymältä. Sosiaalipalveluiden menot laskivat 1,3 prosenttia edellisestä vuodesta. Terveystalvet laskivat viime vuonna 1,5 prosenttia.

Aine-, tarvike- ja tavaraostot laskivat 0,7 prosenttia.

Avustukset laskivat 3,8 prosenttia. Tähän ryhmään kirjataan mm. työmarkkinatuen kuntaosuudet.

Muut menot kuluryhmän menot sen sijaan laskivat 38,7 prosenttia. Edellisenä kertomusvuonna kirjattiin Kaukjärven koulun myyntitappiot (513 956,41 €) ja kertomusvuonna kirjattiin Letkun koulun myyntitappiot (52 221,88 €).

Toimintamenojen jakaantuminen

Toimintamenoista palvelujen ostoilla on hallitseva asema, 67,1 prosenttia. Palvelujen ostoista valtaosa on Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymältä hankittavia sosiaali- ja terveystalvuuja. Niiden osuus on kokonaismenoista 51,7 prosenttia. Omien henkilöstömenojen osuus kokonaismenoista on vajaa neljännes.

2.2 Rahoituslaskelma ja sen tunnusluvut

Toiminnan rahoitusta tilikauden aikana tarkastellaan rahoituslaskelman ja siitä laskettavien tunnuslukujen avulla.

RAHOITUSLASKELMA	2020	2019
<i>Ulkoiset</i>	<i>1 000 €</i>	<i>1 000 €</i>
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	3 230	-607
Satunnaiset erät		
Tulorahoituksen korjaukset	4	492
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-957	-1 656
Rahoitusosuudet investointeihin	10	11
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	27	151
Toiminnan ja investointien rahavirta	2 314	-1 608
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten vähennys		
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys		3 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-857	-627
Lyhytaikaisten lainojen muutos		-200
Oman pääoman muutokset		
Muut maksuvalmiuden muutokset	-444	-65
Rahoituksen rahavirta	-1 301	2 108
RAHAVAROJEN MUUTOS	1 013	500
Kassavarat 31.12.	1 700	687
Kassavarat 1.1.	687	187

Rahoituslaskelman tunnusluvut	2016	2017	2018	2019	2020
Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä 5 vuodelta, 1 000 €	-3 597	-229	314,8	-1 727,2	512,5
Investointien tulorahoitus, %	128,0	115,7	46,6	-36,9	340,9
Lainanhoitokate	2,9	2,6	1,2	-0,8	3,6
Laskennallinen lainanhoitokate					2,7
Kassan riittävyys, pv	4,0	9,3	1,8	6,2	15,8
Asukasmäärä	6 241	6 156	6 071	6 018	6021

Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä 5 vuodelta, 1.000 euroa

= Toiminnan ja investointien rahavirta - välituloksen tilinpäätösvouden ja neljän edellisen vuoden kertymä (rahoituslaskelmasta)

Investointien omarahoitusvaatimus täyttyy, jos kertymä viimeksi päättyneenä tilinpäätösvoonna on positiivinen. Toiminnan ja investointien rahavirran kertymä ei saisi muodostua pysyvästi negatiiviseksi.

Investointien tulorahoitus, %:

= $100 \times \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$

Investointien tulorahoitusprosentti osoittaa, kuinka suuri osa investoinneista on rahoitettu vuosikatteella.

Lainanhoitokate:

= $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$

Lainanhoitokate kertoo tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun. Tulorahoitus riittää lainojen hoitoon, jos tunnusluku on 1 tai suurempi. Kun tunnusluvun arvo on alle 1, joudutaan vieraan pääoman hoitoon ottamaan lisälainaa, realisoimaan kunnan omaisuutta tai vähentämään rahavaroja. Kunnan lainanhoitokyky on hyvä, kun tunnusluvun arvo yli 2, tyydyttävä kun tunnusluku on 1-2 ja heikko kun tunnusluvun arvo jää alle yhden.

Laskennallinen lainanhoitokate:

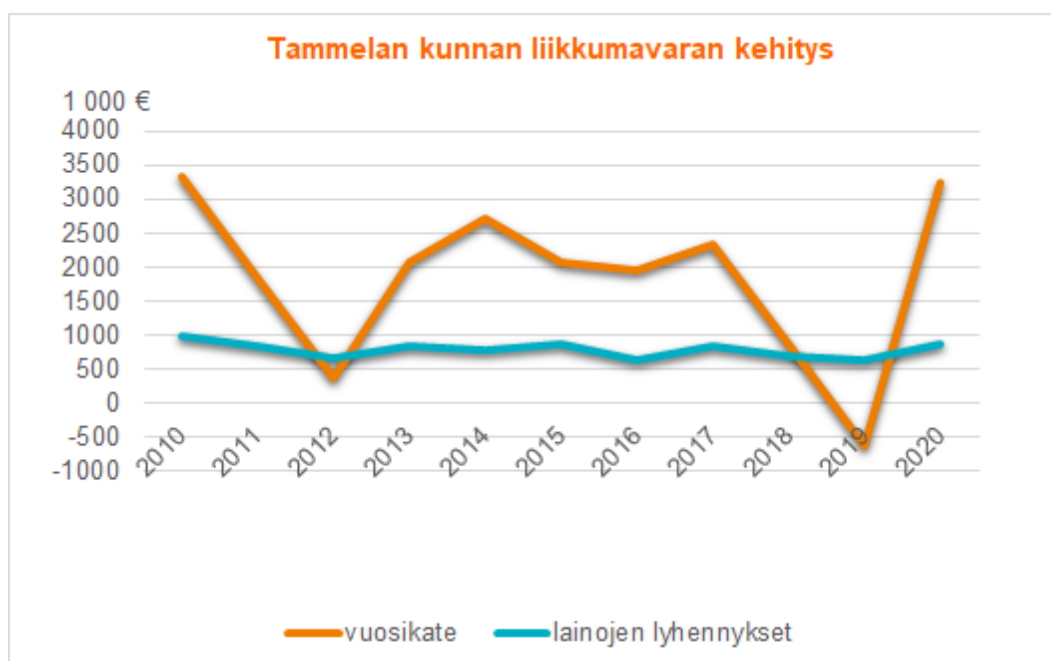
= $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Laskennalliset lainanlyhennykset})$

Tunnusluku kuvaa lainanhoitoon käytettävissä olevan tulorahoituksen ja laskennallisten lainanlyhennysten sekä korkojen suhdetta eli kykyä hoitaa lainoista aiheutuvia velvoitteita.

Kassan riittävyys (pv):

= $365 \text{ pv} \times \text{Rahavarat } 31.12. / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$

Tunnusluku ilmaisee, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa kunnan rahavaroilla.

2.3 Tase ja sen tunnusluvut

TASE	2020	2019
VASTAAVAA	1 000 €	1 000 €
PYSYVÄT VASTAAVAT	35 874	37 047
AINEETTOMAT HYÖDYKKEET	52	95
Tietokoneohjelmistot	15	36
Muut pitkävaikutteiset menot	37	59
AINEELLISET HYÖDYKKEET	27 853	28 983
Maa- ja vesialueet	4 175	4 168
Rakennukset	15 036	15 591
Kiinteät rakenteet ja laitteet	7 550	8 459
Koneet ja kalusto	545	693
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	547	72
SIJOITUKSET	7 969	7 969
Osakkeet ja osuudet	7 816	7 816
Muut saamiset	56	56
Muut lainasaamiset	97	97
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	95	95
Valtion toimeksiannot		
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	95	95
VAIHTUVAT VASTAAVAT	3 035	2 054
VAIHTO-OMAIUUUS	45	47
Valmiit tuotteet	45	47
SAAMISET	1 290	1 320
Pitkäaikaiset saamiset	0	0
Myyntisaamiset		
Lainasaamiset		
Muut saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset	1 290	1 320
Myyntisaamiset	978	907
Lainasaamiset	54	89
Muut saamiset	158	150
Siirtosaamiset	100	174
RAHAT JA PANKKISAAMISET	1700	687
VASTAAVAA YHTEENSÄ	39 004	39 196

TASE	2020	2019
VASTATTAVAA	1 000 €	1 000 €
OMA PÄÄOMA	23 195	21 937
Peruspääoma	14 943	14 943
Arvonkorotusrahasto	49	49
Muut omat rahastot	1 653	1 653
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	5 291	7 404
Tilikauden ylijäämä	1 259	-2 112
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	2 693	2 785
Poistoero	2 243	2 335
Vapaaehtoiset varaukset	450	450
PAKOLLISET VARAUKSET	0	25
Muut pakolliset varaukset	0	25
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	808	828
Valtion toimeksiannot		
Lahjoitusrahastojen pääomat	730	749
Muut toimeksiantojen pääomat	78	79
VIERAS PÄÄOMA	12 308	13 621
Pitkäaikainen	4 542	5 494
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	4 542	5 399
Lainat julkisyhteisöiltä		
Saadut ennakot	0	0
Ostovelat	0	95
Lyhytaikainen	7 766	8 127
Joukkovelkakirjalainat	4 000	4 000
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	857	857
Lainat julkisyhteisöiltä		
Saadut ennakot	34	38
Ostovelat	1 280	1 704
Muut velat	145	169
Siirtovelat	1 450	1 359
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	<u>39 004</u>	<u>39 196</u>

	2016	2017	2018	2019	2020
Omavaraisuusaste, %	70,0	70,4	69,3	63,1	66,4
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	30,4	28,6	30,4	35,9	30,2
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), 1 000 €	8 075	8 476	7 404	5 292	6 550
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas	1 294	1 376	1 220	879	1 088
Lainakanta 31.12., 1000 €	8 627	8 080	8 083	10 256	9 399
Lainakanta 31.12., €/asukas	1 382	1 313	1 331	1 704	1 561
Lainat ja vuokravastuut 31.12., 1 000 €	-	-	-	10 268	9 407
Lainat ja vuokravastuut, €/asukas	-	-	-	1 706	1 562
Lainasaamiset 31.12., 1 000 €	230	97	97	97	97
Asukasmäärä	6 241	6 156	6 071	6 018	6021

Vuoden 2020 lainakannassa on mukana 4 milj. euroa korollista lyhytaikaista kassalainaa.

Taseesta laskettavat tunnusluvut kuvaavat kunnan omavaraisuutta, rahoitusvarallisuutta ja velkaisuutta.

Omavaraisuusaste, %:

$= 100 \times (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Omavaraisuusaste mittaa kunnan vakavaraisuutta, alijäämän sietokykyä ja sen kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäyksellä. Omavaraisuuden hyvänä tavoitetasona voidaan noin 70 %:n omavaraisuutta. 50 %:n tai sitä alempi omavaraisuusaste merkitsee kuntataloudessa merkittävän suurta velkarasitetta. Omavaraisuusaste koko kuntasektorilla v. 2018 oli keskimäärin 59,6 % (Lähde: Tilastokeskus 20.9.2019).

Suhteellinen velkaantuneisuus, %:

$= 100 \times (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$

Suhteellinen velkaantuneisuusprosentti kertoo, kuinka paljon kunnan käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun. Se on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku kuntien välisessä vertailussa, koska pysyvien vastaavien hyödykkeiden ikä, niiden arvostus tai poistomenetelmä ei vaikuta tunnusluvun arvoon.

Mitä pienempi tunnusluvun arvo on, sitä paremmat mahdollisuudet kunnalla on selviytyä velan takaisinmaksusta tulo-rahoituksella. Suhteellinen velkaantuneisuus koko kuntasektorilla oli v.2019 keskimäärin 62 % (Lähde: Tilastokeskus 4.9.2020).

Kertynyt ylijäämä (alijäämä)

$= \text{edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}$

Luku osoittaa, paljonko kunnalla on kertynyt ylijäämää tulevien vuosien liikkumavarana, tai paljonko on kertynyt alijäämää, joka on katettava tulevina vuosina.

Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas

$= (\text{edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}) / \text{Asukasmäärä}$

Luku osoittaa asukaskohtaisen kertyneen ylijäämän tai katettavan kertyneen alijäämän määrän. Asukasmääränä käytetään tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaista kunnan asukasmäärää.

Lainakanta 31.12.

= Vieras pääoma - (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat)

Lainakannalla tarkoitetaan korollista vierasta pääomaa.

Lainat €/asukas

= lainakanta / asukasmäärä

Lainat ja vuokravastuut 31.12.,

= Vieras pääoma - (Saadut ennakot + Ostovelat + Siirtovelat + Muut velat) + Vuokra-vastuut

Lainat ja vuokravastuut saadaan lisäämällä lainakantaan vuokravastuiden määrä. Vuokravastuiden määrä huomioidaan liitetiedoissa ilmoitetun mukaisena.

Lainat ja vuokravastuut, euroa/asukas

Asukaskohtainen tunnusluku lasketaan jakamalla edellä mainittu lainojen ja vastuiden määrä tilinpäätös-
vuoden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Lainasaamiset 31.12.

= sijoituksiin merkityt jvk –lainasaamiset ja muut lainasaamiset

Lainasaamisilla tarkoitetaan pysyviin vastaaviin merkittyjä antolainoja kunnan omistamien ja muiden yhteisöjen investointien rahoittamiseen

2.4 Kokonaistulot ja –menot

Tulot	1 000 €	Menot	1 000 €
<i>Toiminta</i>		<i>Toiminta</i>	
Toimintatuotot	4 135	Toimintakulut	37 460
Verotulot	22 795	- Valmistus omaan käyttöön	
Valtionosuudet	13 771	Korkokulut	43
Korkotuotot	5	Muut rahoituskulut	
Muut rahoitustuotot	27	Satunnaiset kulut	
Satunnaiset tuotot		Tulorahoituksen korjaukset	
Tulorahoituksen korjaukset			
- Pysyvien vastaavien hyödykkeiden		+/- Pakollisten varausten muutos	25
luovutustulot	-23	- Pysyvien vastaavien myyntitappiot	-52
<i>Investoinnit</i>		<i>Investoinnit</i>	
Rahoitusosuudet investointimenoihin	10	Investointimenot	957
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	26		
<i>Rahoitustoiminta</i>		<i>Rahoitustoiminta</i>	
Antolainasaamisten vähennys		Antolainasaamisten lisäykset	
Pitkäaikaisten lainojen lisäys		Pitkäaikaisten lainojen vähennys	857
Lyhytaikaisten lainojen lisäys		Lyhytaikaisten lainojen vähennys	
Kokonaistulot yhteensä	40 746	Kokonaismenot yhteensä	39 290

2.5 Kuntakonsernin toiminta ja talous

2.5.1 Yhdistelmä konsernitilinpäätökseen sisältyvistä yhteisöistä

Kunnan, joka tytäryhteisöineen muodostaa kuntakonsernin, tulee laatia ja sisällyttää tilinpäätökseensä konsernitilinpäätös. Konsernitilinpäätös laaditaan konserniyhteisöjen taseiden ja tuloslaskelmien sekä niiden liitetietojen yhdistelmänä. Konsernitilinpäätökseen sisällytetään lisäksi konsernin rahoituslaskelma, jossa annetaan selvitys kuntakonsernin varojen hankinnasta ja niiden käytöstä tilikauden aikana.

Konsernitilinpäätöksen tavoitteena on selvittää ne varat, velat ja vastuut, joihin kunnalla on omistajuuteen tai sopimukseen perustuvaa määräysvaltaa.

Tilikauden konsernitilinpäätökseen yhdistellään tytäryhteisö:

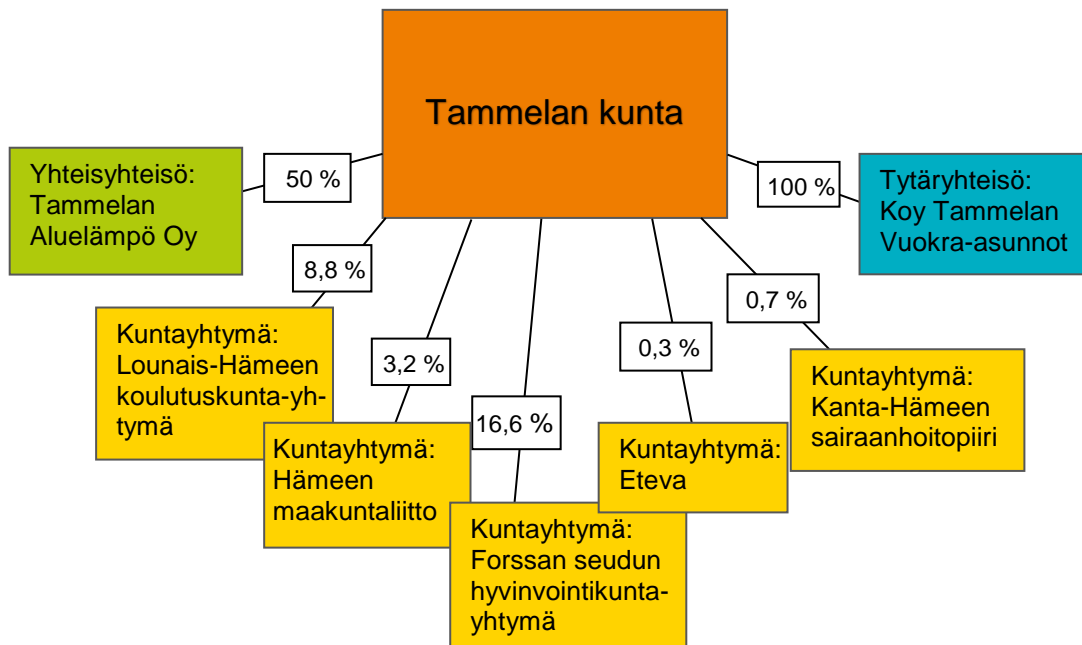
Kiinteistö Oy Tammelan Vuokra-asunnot

Seuraavat kuntayhtymät:

Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymä
Hämeen maakuntaliitto, kuntayhtymä
Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä
Eteva, kuntayhtymä
Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

Sekä yhteisyhteisö:

Tammelan Aluelämpö Oy

2.5.2 Konsernitilinpäätös ja sen tunnusluvut

Konsernin tuloslaskelma

TULOSLASKELMA	2020	2019
	1 000 €	1 000 €
Toimintatuotot	26 062	25 760
Toimintakulut	-59 528	-59 922
Osuus osakkuusyhteisön voitosta/tappiosta	-4	2
Toimintakate	-33 470	-34 160
Verotulot	22 795	21 771
Valtionosuudet	14 784	12 718
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	4	1
Muut rahoitustuotot	36	39
Korkokulut	-91	-93
Muut rahoituskulut	-2	-2
Vuosikate	4 056	274
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 814	-2 882
Satunnaiset erät		9
Tilikauden tulos	1 242	-2 599
Tilinpäätössirrot	-13	-14
Vähemmistöosuudet		-1
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	1 229	-2 614

Konsernituloslaskelman tunnusluvut

	2016	2017	2018	2019	2020
Toimintatuotot/toimintakulut, %	44,4	44,3	44,7	43,0	43,8
Vuosikate/ poistot, %	114,2	121,3	49,7	9,5	144,1
Vuosikate, €/asukas	501,4	532,4	266,7	45,5	673,7
Asukasmäärä	6 241	6 156	6 071	6 018	6021

Konsernin toiminta prosentti toimintakuluista (%):

= $100 \times \text{Toimintatuotot} / \text{Toimintakulut}$

Tunnusluku kuvaa maksurahoituksen osuutta toimintamenoista.

Konsernin vuosikate prosenttia poistoista (%):

= $100 \times \text{Vuosikate} / \text{Poistot}$

Konsernin vuosikate €/asukas:

Konsernikohtainen tavoitearvo saadaan jakamalla keskimääräinen vuotuinen investointitaso emokunnan asukasmäärällä.

Konsernin rahoituslaskelma

RAHOITUSLASKELMA	2020	2019
	1 000 €	1 000 €
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	4 056	274
Satunnaiset erät		9
Tulorahoituksen korjauserät	-18	476
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-1 300	-2 118
Rahoitusosuudet investointeihin	29	63
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustuotot	37	170
Toiminnan ja investointien rahavirta	2 804	-1 126
Rahoituksen rahavirta		
Antolainojen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	-97	-97
Antolainasaamisten vähennykset	98	97
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	142	3 141
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 257	-1 041
Lyhytaikaisten lainojen muutos		-170
Oman pääoman muutokset	24	-21
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääoman muutos	26	-12
Vaihto-omaisuuden muutos	-28	3
Saamisten muutos	-202	-668
Korottomien velkojen muutos	-511	357
Rahoituksen rahavirta	-1 805	1 589
RAHAVAROJEN MUUTOS	999	463
Rahavarat 31.12.	2050	1 043
Rahavarat 1.1.	1051	580
Rahavarojen muutos	999	463

Konsernin rahoituslaskelman tunnusluvut

	2016	2017	2018	2019	2020
Investointien tulorahoitus, %	114,9	88,3	57,0	13,3	319,2
Toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä 5 vuodelta, 1 000 €	-4 096	-1 183	-929	-2 655	738
Lainanhoitokate	2,9	2,5	1,4	0,3	3,1
Laskennallinen lainanhoitokate	-	-	-	-	2,1
Kassan riittävyys, pv	5,2	10,1	3,4	6,0	12,0

Konsernin investointien tulorahoitus (%):

= $100 \times \text{Vuosikate} / \text{Investointien omahankintameno}$

Tunnusluku osoittaa tulorahoituksen osuuden investointien omahankintamenosta.

Konsernin toiminnan ja investointien rahavirta ja sen kertymä 5 vuodelta, €

= *Toiminnan ja investointien rahavirta – välituloksen tilinpäätösvuoden ja neljän edellisen vuoden kertymä (rahoituslaskelmasta)*

Konsernin lainanhoitokate:

= $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Lainanlyhennykset})$

Tunnusluku osoittaa konsernin tulorahoituksen riittävyyden vieraan pääoman korkojen ja lyhennysten maksuun.

Laskennallinen lainanhoitokate:

= $(\text{Vuosikate} + \text{Korkokulut}) / (\text{Korkokulut} + \text{Laskennalliset lainanlyhennykset})$

Tunnusluku kuvaa lainanhoitoon käytettävissä olevan tulorahoituksen ja laskennallisten lainanlyhennysten sekä korkojen suhdetta eli kykyä hoitaa lainoista aiheutuvia velvoitteita.

Konsernin kassan riittävyys:

= $365 \text{ pv} \times \text{Rahavarat } 31.12. / \text{Kassasta maksut tilikaudella}$

Tunnusluku osoittaa, monenko päivän kassasta maksut voidaan kattaa konsernin kassavaroilla.

Konsernin tase

TASE	2020	2019
VASTAAVAA	1 000 €	1 000 €
PYSYVÄT VASTAAVAT	42 430	44 047
Aineettomat hyödykkeet	110	160
Aineettomat oikeudet	66	93
Muut pitkävaikutteiset menot	44	67
Aineelliset hyödykkeet	39 266	40 826
Maa- ja vesialueet	4 494	4 487
Rakennukset	25 546	26 478
Kiinteät rakenteet ja laitteet	7 580	8 494
Koneet ja kalusto	855	1 046
Muut aineelliset hyödykkeet	5	5
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	786	316
Sijoitukset	3 054	3 061
Osakkuusyhteisöosuudet	68	74
Muut osakkeet ja osuudet	2 921	2 924
Muut lainasaamiset	4	5
Muut saamiset	61	58
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	128	105
VAIHTUVAT VASTAAVAT	7 309	6 023
Vaihto-omaisuus	175	146
Saamiset	5 084	4 834
Pitkäaikaiset saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset	5 084	4 834
Rahat ja pankkisaamiset	2 050	1 043
VASTAAVAA YHTEENSÄ	<u>49 867</u>	<u>50 175</u>

TASE	2020	2019
VASTATTAVAA	1 000 €	1 000 €
OMA PÄÄOMA	27 267	26 038
Peruspääoma	14 943	14 943
Arvonkorotusrahasto	83	83
Muut omat rahastot	1 716	1 716
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	9 296	11 910
Tilikauden ylijäämä	1 229	-2 614
VÄHEMMISTÖOSUUDET	5	5
PAKOLLISET VARAUKSET		
Muut pakolliset varaukset	63	85
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	1 070	1 019
VIERAS PÄÄOMA	21 462	23 028
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	9 555	10 749
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	67	62
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	5 288	5 304
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	6 552	6 913
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	49 867	50 175

Konsernitaseen tunnusluvut

	2016	2017	2018	2019	2020
Omavaraisuusaste, %	58,7	58,3	56,5	52,0	54,8
Suhteellinen velkaantuneisuus, %	33,6	33,6	34,5	38,0	34,1
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), 1 000 €	12 730	13 207	11 487	9 296	10 525
Kertynyt ylijäämä (alijäämä), €/asukas	2 040	2 145	1 892	1 545	1 748
Konsernin lainakanta 31.12., 1000 €	14 266	14 123	14 027	15 958	14 843
Konsernin lainat, €/asukas	2 286	2 294	2 310	2 651	2 565
Lainat ja vuokravastuut 31.12., 1000 €	-	-	-	16 365	15 273
Lainat ja vuokravastuut, €/asukas	-	-	-	2 719	2 537
Konsernin lainasaamiset 31.12., 1000 €	-	-	-	4	4

Konsernin omavaraisuusaste (%):

= $100 \times (\text{Oma pääoma} + \text{Vähemmistöosuus} + \text{Konsernireservi} + \text{Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Saadut ennakot})$

Omavaraisuusaste mittaa konsernin vakavaraisuutta, alijäämään sietokykyä ja sen kykyä selviytyä sitoumuksista pitkällä tähtäyksellä.

Konsernin suhteellinen velkaantuneisuus (%):

= $100 * (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot}) / \text{Käyttötulot}$

Tunnusluku kertoo, kuinka paljon konsernin käyttötuloista tarvittaisiin vieraan pääoman takaisinmaksuun.

Konsernin kertynyt yli/alijäämä (€)

= $\text{Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)}$

Luku osoittaa, paljonko konsernilla on kertynyttä ylijäämää tulevien vuosien liikkumavarana, taikka paljonko on kertynyttä alijäämää. Tunnusluku kertovat konsernitalouden tasapainon

Konsernin kertynyt yli/alijäämä €/asukas

= $\text{Edellisten tilikausien ylijäämä (alijäämä)} + \text{Tilikauden ylijäämä (alijäämä)} / \text{Asukasmäärä}$

Luku osoittaa konsernin asukaskohtaisen kertyneen ylijäämän tai katettavan kertyneen alijäämän määrän.

Konsernin lainakanta 31.12.

= $\text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat})$

Konsernin lainakannalla tarkoitetaan korollista vierasta pääomaa. Lainakantaan lasketaan tällöin koko vieras pääoma vähennettynä saaduilla ennakoilla sekä osto-, siirto- ja muilla veloilla.

Konsernin lainat €/asukas

= $\text{konsernin lainakanta} / \text{kunnan asukasmäärä}$

Lainat ja vuokravastuut 31.12.

= $\text{Vieras pääoma} - (\text{Saadut ennakot} + \text{Ostovelat} + \text{Siirtovelat} + \text{Muut velat}) + \text{Vuokra-vastuut}$

Lainat ja vuokravastuut saadaan lisäämällä konsernin lainakantaan vuokravastuiden määrä. Vuokravastuiden määrä huomioidaan konsernitilinpäätöksen liitetiedoissa ilmoitetun mukaisena.

Konsernin lainat ja vuokravastuut, euroa/asukas

Asukaskohtainen tunnusluku lasketaan jakamalla edellä mainittu lainojen ja vastuiden määrä tilinpäätösvouden päättymispäivän mukaisella kunnan asukasmäärällä.

Konsernin lainasaamiset 31.12.

= $\text{Sijoituksiin merkityt jvk -lainasaamiset ja muut lainasaamiset}$

Lainasaamisilla tarkoitetaan pysyviin vastaaviin merkittyjä antolainoja konsernin omistamien ja muiden yhteisöjen investointien rahoittamiseen.

2.5.3 Kuntakonsernin tulevaisuuden näkymät

Kuntakonsernin merkittävimmät osat ovat osuudet kuntayhtymistä Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä, Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin kuntayhtymä, Lounais-Hämeen koulutuskuntayhtymä, tytäryhtiö Koy Tammelan Vuokra-asunnot ja osakkuusyhtiö Tammelan Aluelämpö Oy.

Kertomusvuosi oli seitsemäs, jolloin Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä vastasi sosiaalipalveluista. Terveyspalveluiden sopimusohjauksen osalta vuosi sujui taloussuunnitelman mukaisesti. Sosiaalipalveluiden osalta kunta sai maksupalautuksia kuntayhtymältä. Sosiaalipalvelujen tuotteistaminen on vielä kehityksen alla. Hyvinvointikuntayhtymän tulevaisuus on myös sidoksissa tulevaan sote -uudistukseen.

Koy Tammelan Vuokra-asunnoilla on taseessaan merkittävästi velkaa. Yhtiön tuloskehitys on kuitenkin viime vuosina ollut varsin tyydyttävää. Yhtiön rakennuttama uusi vuokratervitalo valmistui vuonna 2018.

Osakkuusyhtiö Tammelan Aluelämpö Oy:llä on lämmön hankinnasta pitkäaikainen ostosopimus yhtiön toisen omistajan Vapo Oy:n kanssa. Vapo Oy:n toimesta uusittu pellettikäyttöinen lämpölaite on toiminut varsin hyvin. Yhtiön taloudellinen tila on vakaa.

3 TILIKAUDEN TULOKSEN KÄSITTELY JA TALOUDEN TASAPAINOTTAMIS-TOIMENPITEET

3.1 Tilikauden tuloksen käsittely ja talouden tasapainottamistoimenpiteet

Kunnanhallituksen on Kuntalain 115 §:n mukaan tehtävä toimintakertomuksessa tai sen antamisen yhteydessä esitys tilikauden tuloksen käsittelystä sekä talouden tasapainottamista koskevista toimenpiteistä.

Tilikauden tuloksella tarkoitetaan kunnan tuloslaskelman tulosta ennen varauksia ja rahastosiirtoja.

Tilikauden tulos on 1 258 502,89 euroa ylijäämäinen. Kunnanhallitus esittää tilikauden tuloksen käsittelystä seuraavaa:

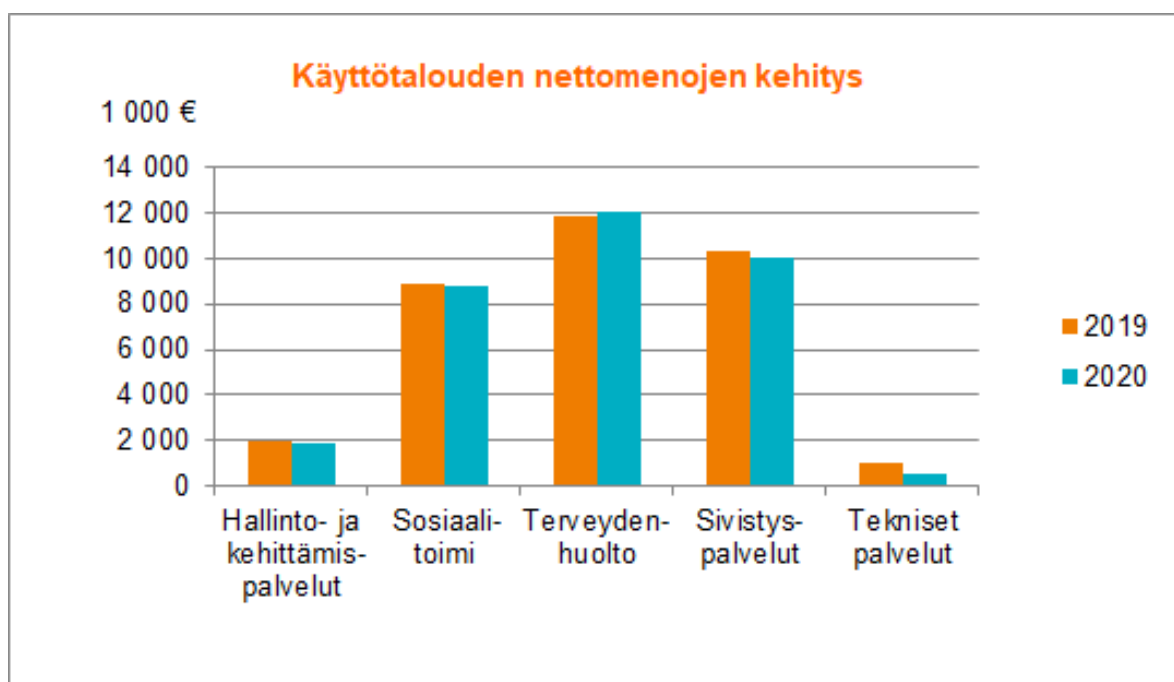
- tuloutetaan tehtyjä poistoeroja 91 667,80 euroa
- tilikauden ylijäämä 1 258 502,89 euroa kirjataan taseen omaan pääomaan kohtaan tilikauden yli/-alijäämä.

4 TOIMINNAN JA TALOUDEN TOTEUTUMINEN

4.1 Tavoitteiden toteutuminen

Käyttötalousnetto, kehitys palvelualueittain, 1 000 €

	2019	2020	muutos
Hallinto- ja kehittämisspalvelut	2 009	1 868	-7,0 %
Sosiaalipalvelut	8 899	8 787	-1,3 %
Terveyspalvelut	11 894	12 070	1,5 %
Sivistyspalvelut	10 356	10 070	-2,8 %
Tekniset palvelut	1 004	531	-47,1 %
Käyttötalous yhteensä	34 162	33 326	-2,4 %

Käyttötalouden nettomenot v. 2020 olivat 33,3 milj. euroa, jossa on laskua edellisvuoteen 2,4 prosenttia. Hallinto- ja kehittämispalvelut pienensivät nettomenojaan 7,0 %, kaikkien muiden palvelualueiden nettomenot pienenevät paitsi terveyspalveluiden menot, jotka kasvoivat 1,5 %:lla. Tämä johtui Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiriltä tulleelta alijäämien kattamislaskusta sekä FSHKY:n ylimääräisestä koronalaskusta. Sivistyspalveluiden nettomenojen lasku oli 2,7 % ja teknisten palveluiden 47,1 %, Sosiaalipalveluiden nettomenot laskivat 1,3 %.

Terveyspalveluiden nettomenot kasvoivat 175 719 euroa ja sosiaalipalveluiden menot laskivat 112 430 euroa. Menojen laskuun vaikuttivat mm. Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän sosiaalipalveluiden maksupalautus. Sivistyspalveluiden nettomenot laskivat 286 347 euroa ja teknisten palveluiden menot laskivat 473 041 euroa.

Kunnan verotulot ylittivät alkuperäisen budjetoidun yhteensä 84 313 eurolla. Verotulojen kehitys oli arvioitua parempi. Valtionosuudet ylittivät budjetoidun 1 600 992 eurolla. Valtionosuudet nousivat vuodesta 2019 1 976 411 euroa, kun mukaan lasketaan verotulomenetyksen kompensatio. Rahoitustuottojen ja -kulojen toteutuma oli 37 563 euroa arvioitua parempi.

Vuosikate oli 3 230 108,96 euroa, mikä on 2 045 490 euroa alkuperäistä talousarviota parempi.

Kunnan investointiosan nettomenot toteutuivat talousarvioon nähden 29,4 prosenttisesti.

4.2 Kuntastrategian toteutuminen

4.2.1 Hallinto- ja kehittämispalvelut

Hallinnon ja talouden palvelualue

Hallinnon ja talouden palvelualue tuottaa ja kehittää toimialoille yleis-, talous-, henkilöstö- ja tietohallinnon palveluja. Hallintopalveluilla luodaan omalta osaltaan edellytykset kunnanvaltuuston ja –hallituksen sekä kunnan muiden toimialojen ja toimielinten tuloksekkaalle toiminnalle.

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	377 042,00	481 672,10	104 630,10
Toimintamenot	-1 925 017,00	-1 890 820,28	34 196,72
Netto (Toimintakate) yhteensä	-1 547 975,00	-1 409 148,18	138 826,82

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	28 933	29 822	43 299	-53 749	-26 683

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Asukasmäärä	6 156	6 071	6 018	5 950	6021
Tarkastuspäivät	8	11	11	8	10
Kokoukset kpl/Kv	8	6	7	4	6
Kokoukset kpl/Kh	20	16	14	12	19
Henkilökuntamäärä	246	245	237	244	230

Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue

Tammelan kunta ostaa yrityspalvelut Forssan Yrityskehitys Oy:ltä.

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	105 000,00	121 517,70	-16 517,70
Toimintamenot	-707 255,00	-580 539,02	-126 715,98
Netto (Toimintakate) yhteensä	-602 255,00	-459 021,32	-143 233,68

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	7	5	4	3	3

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Maatilojen sukupolvenvaihdos	2	1	1	4	6
Peltoa viljelyksessä / ha	9 041	9 007	9 007	9000	9231
Toimivat maatilat	196	187	180	185	177
Peltoalaan perustuvat tukihakemukset	200	186	180	184	177
Hirvivahinkohakemukset	1	0	1	2	0
Työllistettyjä pitkäaikaistyöttömiä	23	21	17	15	21
Kuntalisä	1	1	1	1	0
Perustetut yritykset					36
Toimintansa lopettaneet yritykset					22

Korona epidemian vuoksi asiakaspalvelussa on siirrytty pääasiassa puhelin ja nettipalveluun. Henkilökohtaista palvelua saa varaamalla ajan. Maaseutuyksikön vastuulla olevat tuet on maksettu ilman viivytystä.

Sukupolvenvaihdoksiin on laskettu myös tilat, joissa on perustettu esim. yhtymä tai oy uuden ja vanhan sukupolven edustajan välillä. Sukupolvenvaihdoseläkkeet yms. järjestelyt, jotka aiemmin mahdollistivat selkeämmän spv:n ovat loppuneet.

4.2.2 Sosiaali -ja terveystalvet

Sosiaali- ja terveystalvet tammelalaisille jrjestää Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä FSHKY.

	Taloustarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintamenot	-8 932 000,00	-8 786 894,66	145 105,34
Netto (Toimintakate) yhteensä	-8 932 000,00	-8 786 894,66	145 105,34

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	5165	3616	2533	1 773	1 774

Kotihoidon ja vanhustyön suoritteet

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Kotihoidokäyntejä, hlöt, 75 v. ja yli	127	128	150	125	149
Kotihoidokäyntejä, hlöt, alle 75 v.	24	22	28	20	30
Kotihoidokäynnit	93 815	96 602	* ¹) 78 502	80 000	89 217
Kotisairaanhoidokäynnit	558	431	416	450	426
SHL –kuljetuspalveluasiakkaat	41	42	11	15	15
Omaishoidon tuen saajat	58	63	60	55	53
Tehostettu palveluas. ostopaikat	5	7	6	6	11
Tehostettu palveluas, oma tuotanto	64	56	58	42	52
Tehostettu palveluas. ostopaikat, pv	1 412	1 631	1 861	2 200	1 884
Tehostettu palveluas. oma tuotanto, pv	21 613	21 000	19 727	15 300	17 992
Tehostettu palveluas, asiakkaat, lkm	85	79	83	140	81
Laitoshoidon hoitopaikat	35	32	32	30	23
Laitoshoidon hoitopäivät	11 413	10 751	9 733	11 000	5 464
Lyhytaikaishoitopvt, tehostettu palv.as.	63	110	83	40	89
Lyhytaikaishoitopvt, laitoshoido	5 257	3 544	3 226	2 000	2 973
Laitoshoidopv:n nettokust. €/pv	115,06	128,07	131	131	172,11
Tehostettu palveluas., oma tuotanto hoitopäivän nettokustannus, €/pv	86,95	90,43	101,28	90	104,89
Henkilöstömitoitus, laitoshoido	0,60	0,60	0,60	0,60	0,61
Henkilöstömitoitus tehostettu palveluas., oma tuotanto	0,56	0,56	0,56	0,60	0,55

*¹) Kotihoidokäyntien lukumäärän ero johtuu toiminnanohjausjärjestelmän muutoksesta. Tietojen ke-ruun tapahtumat tulevat eri järjestelmän kautta ja siten eri tavalla. Luvut eivät ole verrattavissa edelliseen vuoteen.

Toimeentuloturvan suoritteet

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Toimeentulotapakukset/perheet *	82	82	88	85	73
Täydentävän toimeentulotuen kust. keskim. €/kk	541	832	825	1250	1093
Täydentävän toimeentulotuen kustannukset yht. €	6 492	9 990	9 904	15000	13114
Ennaltaehkäisevän toimeentulotuen kust. keskim. €/kk	781	1 330	1 625	2083	828
Ennaltaehkäisevän toimeentulotuen kust. yht. €	9 377	15 961	19 504	25000	9936

*) Perustoimeentulotuki siirtyi 1.1.2017 alkaen Kelalle

Perhepalvelujen suoritteet

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Perhetyön suoritteiden lukumäärä *	3 375	2 728	2 186	2 500	3 059
Kotipalvelun suoritteiden lukumäärä **	1 229	2 006,5	3 724	3 400	1 495
Uusien yhteydenottojen määrä perhe-neuvolaan	34	29	21	30	24
Oppilashuollon määräaikojen toteutuminen (%)	41	57	67	100	67
Huostassa olevien määrä	12	12	14	12	13
Perhehoidon hoitovuorokaudet	3 144	2 040	2 046	1 870	3 714
Laitoshoidon hoitovuorokaudet	2 585	2 762	3 285	3 260	3 110
Lastensuojeluilmoitusten määrä	153	130	132	110	108
SHL:n ilmoitusten määrä	5	12	19	40	17
Lastensuojelutarpeen selvitysten määräaikojen toteutuminen (%)	99,7	99,9	100	100	100

*) Perhetyön suorite on 0,5 h työaikaa. Sisältää kaikki tunnit, jotka tiettyyn perheeseen käytetään; varsinaiset käynnit, matkat, puhelut, kirjaamiset, valmistelut

**) Kotipalvelun suorite on 0,5 tuntia hoitajan työaikaa

Aikuissosiaalityön suoritteet

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
MYP –asiakkaita	31	21	25	25	25
Kuntouttavan työtoiminnan toimintapäivät	2 012	2 024	2 000	2000	1540
VPL:n mukaiset asumispalvelupäivät	1 095	1 460	1 460	1460	1460
VPL:n mukaiset kuljetuspalveluasiakkaat	63	75	80	77	77
Henkilökohtaista apua saavat	23	28	32	32	32
Kehitysvammaisten työtoiminnan toimintapäivät	471	297	400	490	266
Kehitysvammaisten päivätoiminnan toimintapäivät	1 264	1 015	1 050	750	535
Kehitysvammaisten asumispalvelupäivät	5 588	5 367	5 400	5990	6126
Kehitysvammaisten perhehoitopäivät	377	410	400	0	0
Mielenterveys- ja päihde-kuntoutujien asumispalvelupäivät	815	667	1 150	1544	2262

Terveyspalvelut

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintamenot	-11 903 000,00	-12 069 915,98	-166 915,98
Netto (Toimintakate) yhteensä	-11 903 000,00	-12 069 915,98	-166 915,98

Terveyspalveluiden ylitys oli 166 915,98 €, joka johtui Forssan seudun Hyvinvointikuntayhtymän koronakustannusten laskusta 135 200 €. Lisäksi Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiriltä tuli lasku taseeseen alijäämien kattamisesta 88 229 €, samaan aikaan pakollista varausta purettiin taseesta (25 426,78 €), joka paransi tulosta.

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä: perusterveydenhuolto					
Avohoito (mukana päivystys v. 2020)	17 846	17 173	10168	12684	11 171
Erityistoiminnot	145	139	198	183	160
Vuodeosaston hoitopäivät	418	1 125	800	649	870
Suun terveydenhuolto	7 731	7 393	7700	7970	7 185
Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä: Forssan sairaala, erikoissairaanhoidoa					
Poliklinikkakäynnit/yleissairaudet (vähennetty päivystys v. 2020)	7 247	7 141	6632	4423	4 292
Hoitojaksot/yleissairaudet	753	502	447	460	369
Avohoito/mielenterveystyö	2 684	2 830	2530	2440	2 458
Hoitopäivät/psykiatrian erikoissairaanhoido	384	378	464	477	311

4.2.3 Sivistyspalvelut

Varhaiskasvatuksen palvelualue

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	439 733,00	355 058,40	
Määrärahamuutos	-60 000,00		
Toimintatulot yhteensä	379 733,00	355 058,40	-24 674,60
Toimintamenot	-3 511 416,00	-3 386 692,21	
Määrärahamuutos	-48 000,00		
Toimintamenot yhteensä	-3 559 416,00	-3 386 692,21	172 723,79
Netto (Toimintakate) yhteensä	-3 179 683,00	-3 031 633,81	148 049,19

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	19 271	22 288	*) 157 535	8 351	163 866

*) Kiinteistötoimen palvelualueelta on siirretty rakennuksiin kohdistuvat suunnitelmamukaiset poistot varhaiskasvatuksen palvelualueelle.

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Päiväkodin läsnäolopäivät	32 062	31 704	33 152	34 000	29 145
Päiväkotipaikat	225	213	233	225	215
Perhepäivähoidon läsnäolopäivät	6 530	6 313	5 725	6 500	5356
Perhepäivähoitopaikat	42	42	39	42	39
Muu päivähoito/ lapsia per toimintapäivä	27	20	16	20	0
Muu päivähoito/ toimintapäivät	20	20	19	19	0
Esiopetuksen läsnäolopäivät	11 155	9 501	9 267	9 000	8313
Esiopetuspaikat	73	47	68	67	61

Covid-19 pandemia vaikutti lasten läsnäolopäivien määrään vähentävästi maalliskuun puolivälistä kesään 2020 asti.

Perusopetuksen palvelualue

Perusopetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Lisäksi perusopetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana.

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	177 411,00	251 202,74	-73 791,74
Toimintamenot	-6 548 813,00	-6 378 658,68	-170 154,32
Netto (Toimintakate) yhteensä	-6 371 402,00	-6 127 455,94	-243 946,06

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	51 520	58 490	*) 254 211	67 344	210 352

*) Kiinteistötoimen palvelualueelta on siirretty rakennuksiin kohdistuvat suunnitelmamukaiset poistot perusopetuksen palvelualueelle.

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Peruskoululaiset	679	665	628	604	602
Peruskoulujen opettajat	60	56	54	52	56
Peruskoulujen kuljetusoppilaat	245	240	242	260	233
Koulunkäynnin ohjaajat	14	14	14	13	16
Yhteisten koulujen oppilaat	15	16	17	18	17
Lukion opiskelijat	110	100	91	100	88

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue

Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue ylläpitää asukkaiden hyvinvointia ja terveyttä järjestämällä kulttuuri-, liikunta-, nuoriso- ja kirjastopalveluita.

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	137 200,00	117 271,59	
Määrärahamuutos	-28 000,00		
Toimintatulot yhteensä	109 200,00	117 271,59	117 271,59
Toimintamenot	-1 129 639,00	-1 027 937,13	101 701,87
Netto (toimintakate) yhteensä	-1 020 439,00	-910 665,54	109 773,46

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	47 438	71275	67 452	51 900	89 457

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Työllistettäviä nuoria	165	100	128	140	54
Nuorisotyön ohjaustunnit	1 097	1 432	1 874	1 400	1 375
Kulttuuritilaisuuksiin osallistujat	5 414	5 805	4 739	4 000	3 251
Kirjastossa käyntejä	32 877	27 725	30 552	40 000	42435
Kirjastoaineiston lainat	79 396	73 298	72 237	84 000	71087
Liikunnanohjaustunnit	1 050	1 090	1 115	1 300	520
Musiikkiopiston opiskelijoita	36	39	35	38	36
Musiikkileikkikoulun ryhmiä	3	2	2	2	3
Kuvataidekoulun opiskelijoita	24	48	24	24	24
Kansalaisopiston opiskelijatunnit	6 047			11 500	
Kansalaisopiston opetustunnit		859	902		764

4.2.4 Tekniset palvelut

Yhdyskuntatekniikan palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan katujen, puistojen ja muiden yleisten alueiden kunnossapidosta ja rakentamisesta tavoitteena turvallinen ja viihtyisä asuinympäristö. Palvelualueella on myös liiketoimintaa, kuten kunnan metsien hoito, jota toteutetaan metsäsuunnitelman mukaan.

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	263 010,00	336 433,87	
Määrärahamuutos	-143 000,00		
Toimintatulot yhteensä	120 010,00	336 433,87	216 423,87
Toimintamenot	-1 105 092,00	-1 132 729,14	-27 637,14
Netto (toimintakate) yhteensä	-985 082,00	-796 295,27	188 786,73

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	570 690	569 151	662 073	684 730	634 401

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Avustettavat tiet/km	297	289	284	297	192
Hoidettavat puistoalueet/ha	16,3	16,4	16,4	17,7	17,7
Venesillan leirintäalue/ha	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Kadut ja tiet/km	30,5	30,4	32,5	33	33
Metsien hoito/ha	582	591	*) 644	644	644

*) Kunnan metsäsuunnitelma uusittiin. Metsäala lisääntyi edelliseen suunnitelmaan verrattuna.

Tulot toteutuivat huomattavasti talousarviota paremmin. Lisätulot tulivat metsänhakkuista, jotka oli tarkoitus tehdä jo edellisenä vuonna. Ne viivästyivät huonojen korjuukelien vuoksi ja saatiin vasta nyt päätökseen.

Kiinteistöjen palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan rakennettujen kiinteistöjen ja tilojen kunnossapidosta, korjausinvestoinneista ja uudisrakentamisesta. Toiminta käsittää toimitilojen vuokrauksen lisäksi kunnan asuntojen vuokrauksen, Palvelualueen tavoitteena on tarjota sekä sisäisen, että ulkoisen vuokrauksen kautta käyttäjille toimivia ja terveellisiä toimitiloja ja asuntoja.

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	2 305 645,00	2 001 544,37	
Määrärahamuutos	-20 000,00		
Toimintatulot yhteensä	2 285 645,00	2 001 544,37	-284 100,63
Toimintamenot	-1 790 609,00	-1 787 269,05	3 339,95
Netto (toimintakate) yhteensä	495 036,00	214 275,32	-280 760,68

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	791 615	831 168	*) 575 437	901 072	572 659

*) Kiinteistötoimen palvelualueelta on siirretty suunnitelmamukaisia poistoja varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen palvelualueille. Rakennusten poistot kohdistetaan ao. palvelualueille.

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Toimitilat/m ²	21 100	21 100	20 791	20493	19841
Asunnot/m ²	6 454	5 676	5 676	5676	5676
Muut tilat/m ²	2 877	2 877	2 877	3175	2877

Menot toteutuivat talousarvion mukaan, mutta tuloja jäi toteutumatta. Tuloja jäi saamatta Korona –epidemian vuoksi, koska tilojen vuokralaisille annettiin vuokrahelpotuksia ja vuokra-asukkailla oli maksuvaikeuksia. Vastaanottohalli oli suurimman osan vuotta vajaakäytössä, mutta saatiin vuokrattua täyteen vuoden lopussa. Letkun koulun myynnistä tuli alaskirjausta.

Kaavoituksen ja lupien palvelualue

Palvelualue huolehtii kunnan maankäytön suunnittelusta, rakentamisen ohjauksesta sekä ympäristönsuojelusta. Maankäytön suunnittelun tavoitteena on luoda edellytyksiä kunnan alueelliselle kehitykselle. Rakennusvalvonta käsittelee lakisääteiset rakennusluvut sekä edistää, opastaa ja valvoo laadukkaasti rakennuskannan ja viihtyisän ympäristön syntymistä ja säilymistä. Ympäristönsuojelu käsittelee lakisääteiset luvat, ilmoitukset ja antaa lausuntoja sekä omalta osaltaan huolehtii ympäristöasioiden edistämisestä, valvonnasta, neuvonnasta.

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	99 700,00	84 886,67	-14 813,33
Toimintamenot	-458 374,00	-478 863,22	-20 489,22
Netto (toimintakate) yhteensä	-358 674,00	-393 976,55	-35 302,55

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	132 630	57 934	40 255	61 319	34 967

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Rakennusluvut	136	141	133	150	142
Poikkeamisluvat	14	12	4	15	17
Maa-ainesluvut	3	4	2	2	0
Ympäristöluvut	2	3	2	2	2
Suunnittelutarveratkaisut	0	0	0	3	1
Ilmoitukset / muutospirustukset	56	102	42	90	56

Rakennus- ja huoneistorekisterin tietojen korjauksesta aiheutui lisäkustannuksia rakennusvalvonnan menokohtaan. Rakennusvalvonnan lupamäärät ja näin ollen myös lupatulot eivät toteutuneet suunnitellusti, vaikka lupamäärät edellisestä vuodesta kasvoivatkin. Valvottavien maa-aineslupien määrä väheni eikä uusia lupia myönnetty, joten tältäkin osin tulot jäivät arvioitua pienemmiksi.

Ruuan ja puhdistuksen palvelualue

Ruoka- ja puhdistuspalvelut tuottavat asiakkailleen ravitsemussuositusten mukaisia ateriapalveluja ja vastaa kiinteistöjen puhtaanapidosta joustavasti, taloudellisesti ja tehokkaasti asiakaslähtöisellä toimintatavalla tukemalla muiden palvelualueiden perustehtävää ammattitaitoisesti.

	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	2 118 071,00	1 938 036,74	
Määrärahamuutos	-129 800,00		
Toimintatulot yhteensä	1 988 271,00	1 938 036,74	-50 234,26
Toimintamenot	-1 966 805,00	-1 827 926,48	138 878,52
Netto (Toimintakate) yhteensä	21 466,00	110 110,26	88 644,26

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	27 992	31 175	22 119	15 720	15 720

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Koulukeskuksen keittiö	124 000	119 100	116 000	125 000	92100
Portaan keittiö	15 700	12 000	11 300	14 000	10550
Ruisluodon keittiö	153 300	156 000	154 000	156 000	143000
Teuron keittiö	4 100	4 400	4 500	3 200	4140
Siivottavat alat /m ²	20 500	20 500	19200	18902	18902

Koulukeskuksen ja Portaan ruokapalveluissa suoritteissa vähentymistä koronapandemian vuoksi.

Ruisluodon ruokapalveluissa Kertun kammarin lakkauttaminen vaikuttaa suoritteiden vähenemiseen.

Vesihuollon palvelualue

Vesihuoltolaitoksen tehtävänä on toimittaa yksityisille asiakkailleen ja neljälle kunnassa toimivalle vesi- huolto-osakeyhtiölle puhdasta hyvälaatuista talousvettä sekä vastaanottaa näiden asiakkaiden jätevedet ja huolehtia niiden asianmukaisesta puhdistuksesta.

Vesihuollon palvelualue	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	852 425,00	881 140,60	28 715,60
Toimintamenot	-545 306,00	-545 986,57	-680,57
Netto (Toimintakate) yhteensä	307 119,00	335 154,03	28 035,03

Poistot	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Poistot ja arvonalentumiset	321 813	315 437	307 748	351 023	313 390

Suoritteet	TP 2017	TP 2018	TP 2019	TA 2020	TP 2020
Vesimäärä/m³					
Verkostoon pumpattu	311 918	324 029	305 412	310 000	310 056
Laskutettu	304 023	308 047	298 284	300 000	292 091
Jätevesimäärä/m³					
Jätevedenpuhdistamolle pumpattu	253 874	239 712	265 864	250 000	272 350
Laskutettu	189 059	184 585	185 456	195 000	185 483

YHTEENSÄ	Talousarvio 2020	Toteuma 2020	Poikkeama
Toimintatulot	6 875 237,00	6 568 764,78	
Määrärahamuutos	-380 800,00		
Toimintatulot yhteensä	6 494 437,00	6 568 764,78	74 327,78
Toimintamenot	-40 523 326,00	-39 894 232,42	
Määrärahamuutos	-48 000,00		
Toimintamenot yhteensä	-40 571 326,00	-39 894 232,42	677 093,58
Netto (toimintakate) yhteensä	-34 076 889,00	-33 325 467,64	751 421,36

4.3 Tuloslaskelmaosan toteutuminen

Tuloslaskelman toteutumisvertailu

Sisäiset ja ulkoiset menot	Alkuperäinen talousarvio	Talousarvio-muutokset	Talousarvio muutosten jälkeen	Toteuma	Poikkeama
Toimintatulot					
Myyntitulot	3 922 631	-129 800	3 792 831	3 969 592	-176 761
Maksutulot	480 050	-60 000	420 050	398 770	21 280
Tuet ja avustukset	176 425		176 425	305 447	-129 022
Muut toimintatulot	2 226 131	-191 000	2 035 131	1 894 956	140 175
Toimintatulot	6 805 237	-380 800	6 424 437	6 568 765	-144 328
Valmistus omaan käyttöön	70 000		70 000		70 000
Toimintamenot					
Henkilöstömenot	-10 082 447	-48 000	-10 130 447	-9 743 102	-387 345
Palvelujen ostot	-27 041 667		-27 041 667	-26 753 436	-288 231
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 826 410		-1 826 410	-1 768 632	-57 778
Avustukset	-752 100		-752 100	-755 903	3 803
Muut toimintamenot	-820 702		-820 702	-873 159	52 457
Toimintamenot	-40 523 326	-48 000	-40 571 326	-39 894 232	-677 094
Toimintakate	-33 648 089	-428 800	-34 076 889	-33 325 468	-751 421
Verotulot	22 711 000	-971 000	21 740 000	22 795 313	-1 055 313
Valtionosuudet	12 170 568	825 251	12 995 819	13 771 560	-775 741
Rahoitustulot ja -menot					
Korkotulot	1 640		1 640	5 260	-3 620
Muut rahoitustulot	35 881		35 881	47 983	-12 102
Korkomenot	-65 000		-65 000	-42 992	-22 008
Muut rahoitusmenot	-21 381		-21 381	-21 547	166
	-48 860		-48 860	-11 296	-37 564
Vuosikate	1 184 619	-574 549	610 070	3 230 109	-2 620 039
Poistot ja arvonalentumiset					
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 196 804		-2 196 804	-2 063 274	-133 530
Tilikauden tulos	-1 012 185	-574 549	-1 586 734	1 166 835	-2 753 569
Poistoeron vähennys	105 868		105 868	91 668	14 200
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	-906 317	-574 549	-1 480 866	1 258 503	-2 739 369

4.4 Investointien toteutuminen

	Talousarvio 2020	TP 2020	%	Netto
KUNNANHALLITUS				
<i>Investointimenot</i>	-185 000,00	-18 484,20		
Investointimenot yhteensä	-185 000,00	-18 484,20	10 %	-166 515,80
<i>Investointitulot</i>	10 000,00			
Investointitulot yhteensä	10 000,00	5 158,29	52 %	4 841,71
Investoinnit, netto	-175 000,00	-13 325,91	8 %	-161 674,09
TEKNINEN LAUTAKUNTA				
Investointimenot	-1 041 000,00	-411 531,01		
Investointimenot yhteensä	-1 041 000,00	-411 531,01	40 %	-629 468,99
Investointitulot		51 065,23		-51 065,23
Investoinnit netto	-1 041 000,00	-360 465,78	35 %	-680 534,22
YMPÄRISTÖLAUTAKUNTA				
<i>Investointimenot</i>	-30 000,00	-32 699,14		
Investointimenot yhteensä	-30 000,00	-32 699,14	109 %	2 699,14
<i>Investointitulot</i>	5 000,00	9 882,85		
Investointitulot yhteensä	5 000,00	9 882,85		-4 882,85
Investoinnit, netto	-25 000,00	-22 816,29	91 %	-2 183,71
SIVISTYSLAUTAKUNTA				
Investointimenot	-60 000,00	-56 977,29		
Investointimenot yhteensä	-60 000,00	-56 977,29	95 %	-3 022,71
Investointitulot				
Investoinnit netto	-60 000,00	-56 977,29	95 %	-3 022,71
VESILAITOS				
Investointimenot	-1 730 000,00	-437 684,18		
Investointimenot yhteensä	-1 730 000,00	-437 684,18	25 %	-1 292 315,82
Investointitulot				
Investoinnit, netto	-1 730 000,00	-437 684,18	25 %	-1 292 315,82
INVESTOINNIT YHTEENSÄ				
Investointimenot	-3 046 000,00	-957 375,82		
Investointimenot yhteensä	-3 046 000,00	-957 375,82	31 %	-2 088 624,18
<i>Investointitulot</i>				
Investointitulot yhteensä	15 000,00	66 106,37	441 %	-51 106,37
Investoinnit, netto	-3 031 000,00	-891 269,45	29 %	-2 139 730,55

4.5 Rahoitusosan toteutuminen

	TA 2020 1 000 €	TA muutok- set 1 000 €	TA muutosten jälkeen 1 000 €	Toteuma 1 000 €	Poikkeama 1 000 €
Toiminta ja investoinnit					
Toiminnan rahavirta					
Vuosikate	1 185	-575	610	3 230	-2 620
Satunnaiset erät					
Tulorahoituksen korjauserät				4	-4
Investointien rahavirta					
Investointimenot	3 046		3 046	957	2 089
Rahoitusosuudet investointimenoihin	5		5	9	-4
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot	10		10	27	-17
Toiminta ja investoinnit, netto	-1 846	-575	-2 421	2 313	-4 734
Rahoitustoiminta					
Rahoitus					
Antolainojen muutokset					
Lainakannan muutokset					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	3 000		3 000		3 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	1 007		1 007	857	-150
Lyhytaikaisten lainojen muutos					
Vaikutus maksuvalmiuteen	147	-575	-428	1 456	-1 884

4.6 Yhteenvedo valtuuston hyväksymien määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumisesta

1 000 €	Määrärahat					Tuloarviot				
	Alkup. talous-arvio	TA:n muutokset	TA muut:n jälkeen	Toteutuma	Poikkeama	Alkup. talous-arvio	TA:n muutokset	TA muut:n jälkeen	Toteutuma	Poikkeama
Käyttötalousosa										
Hallinnon ja talouden palvelualue	1 925		1 925	1 891	34	377		377	482	-105
Elinvoiman ja työllisyyden palvelualue	707		707	580	127	105		105	122	-17
Varhaiskasvatuksen palvelualue	3 511	48	3 559	3 387	172	440	-60	380	355	25
Sosiaalipalvelut	8 932		8 932	8 787	145					0
Terveystieteiden palvelut	11 903		11 903	12 070	-167					0
Perusopetuksen palvelualue	6 549		6 549	6 379	170	177		177	251	-74
Kulttuuri- ja vapaa-ajan palvelualue	1 130		1 130	1 028	102	137	-28	109	117	-8
Yhdyskuntatekniikan palvelualue	1 105		1 105	1 133	-28	263	-143	120	336	-216
Kiinteistöjen palvelualue	1 791		1 791	1 787	4	2 306	-20	2 286	2 002	284
Kaavoituksen- ja lupien palvelualue	458		458	479	-21	100		100	85	15
Ruuan- ja puhdistuksen palvelualue	1 967		1 967	1 828	139	2 118	-130	1 988	1 938	50
Vesihuollon palvelualue	545		545	546	-1	852		852	881	-29
Tuloslaskelmaosa										
Verotulot						22 711	-971	21 740	22 795	-1 055
Valtionosuudet						12 170	825	12 995	13 772	-777
Korkotulot						2		2	5	-3
Muut rahoitustulot						36		36	48	-12
Korkomenot	65		65	43	22					0
Muut rahoitusmenot	21		21	21	0					0
Investointiosa										0
Maa-alueet	100		100	12	88	10		10	5	5
Hallinnon ATK-ohjelmat	85		85	7	78					0
Muu irtaimisto					0					0
Muu yhdyskuntarakentaminen	116		116	79	37					0
Hankekohtainen, investoinnit	140		140	98	42					0
Rakentaminen, hankekohtaiset	500		500	20	480					0
Muu rakentaminen	285		285	214	71				51	-51
Ympäristöhankkeet	30		30	33	-3	5		5	9	-4
Vapaa-ajan lautakunnan ATK-ohjelmat					0					0
Vapaa-ajan ltk:n irtaimisto	60		60	57	3					0
Vapaa-ajan ltk:n muut					0					0
Vesilaitos, hankekohtaiset	1 600		1 600	357	1 243					0
Vesilaitos, muu rakentaminen	130		130	80	50					0
Rahoitusosa										0
Pitkäaikaisten lainojen lisäys						3 000		3 000		3 000
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	1 007		1 007	857	150					0
Lyhytaikaisten lainojen muutos					0					0
Oman pääoman muutokset									-25	25
Vaikutus maksuvalmiuteen	147	-575	-428	1 456	-1 884					0
Yhteensä	44 809	-527	44 282	43 229	1 053	44 809	-527	44 282	43 229	1 053

5 TILINPÄÄTÖSLASKELMAT

5.1 Kunnan tuloslaskelma

TULOSLASKELMA	2020	2019
<i>Ulkoiset</i>	<i>1 000 €</i>	<i>1 000 €</i>
Toimintatuotot		
Myyntituotot	2 111 650,25	2 080 302,35
Maksutuotot	398 769,60	447 190,37
Tuet ja avustukset	305 447,19	308 920,21
Muut toimintatuotot	1 318 958,89	1 432 460,84
Toimintatuotot	4 134 825,93	4 268 873,77
Valmistus omaan käyttöön		28 320,00
Toimintakulut		
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-7 783 184,84	-8 039 120,71
Henkilösivukulut	-1 959 917,51	
Eläkekulut	-1 686 479,86	-1 775 348,13
Muut henkilösivukulut	-273 437,65	-237 977,61
Palvelujen ostot	-24 956 861,27	-25 150 758,77
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	-1 701 652,40	-1 755 051,41
Avustukset	-755 902,53	-785 418,74
Muut kulut	-302 775,02	-715 727,51
Toimintakulut	-37 460 293,57	-38 459 402,88
Toimintakate	-33 325 467,64	-34 162 209,11
Verotulot	22 795 312,88	21 770 807,21
Valtionosuudet	13 771 560,00	11 795 149,00
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	5 259,93	1 721,18
Muut rahoitustuotot	26 602,63	31 191,28
Korkokulut	-42 992,46	-43 434,68
Muut rahoituskulut	-166,38	-125,50
Rahoitustuotot ja -kulut yht.	-11 296,28	-10 647,72
Vuosikate	3 230 108,96	-606 900,62
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 063 273,87	-2 132 666,00
Tilikauden tulos	1 166 835,09	-2 739 566,62
Poistoeron lisäys (-) tai vähennys (+)	91 667,80	627 471,54
Varausten lisäys (-) tai vähennys (+)		
Tilikauden ylijäämä	1 258 502,89	-2 112 095,08

5.2 Rahoituslaskelma

RAHOITUSLASKELMA	2020	2019
<i>Sisältää ulkoiset rahan lähteet ja rahan käytön</i>	<i>1 000 €</i>	<i>1 000 €</i>
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	3 230 108,96	-606 900,62
Satunnaiset erät		
Tulorahoituksen korjauserät	3 824,19	492 286,34
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-957 375,82	-1 655 876,41
Rahoitusosuudet investointimenoihin	9 882,85	11 044,10
Pysyvien vastaavienhyödykkeiden luovutustulot	26 972,55	151 416,50
Toiminnan ja investointien rahavirta	2 313 412,73	-1 608 030,09
Rahoituksen rahavirta		
Antolainauksen muutokset		
Antolainasaamisten vähennys		
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys		3 000 000,00
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-856 994,00	-626 994,00
Lyhytaikaisten lainojen muutos		-200 000,00
Oman pääoman muutokset		
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset	-20 173,88	-46 859,99
Vaihto-omaisuuden muutos	2 331,13	3 591,22
Saamisten muutos	30 369,02	-132 690,72
Korottomien velkojen muutos	-456 281,07	110 805,86
Rahoituksen rahavirta	-1 300 748,80	2 107 852,37
RAHAVAROJEN MUUTOS	1 012 663,93	499 822,28
Rahavarat 31.12.	1 699 713,21	687 049,28
Rahavarat 1.1.	687 049,28	187 227,00

5.3 Tase

TASE	2020	2019
VASTAAVAA	1 000 €	1 000 €
PYSYVÄT VASTAAVAT	35 874 563,19	37 046 567,61
Aineettomat hyödykkeet	51 718,91	94 676,06
Tietokoneohjelmistot	14 522,62	35 820,10
Muut pitkävaikutteiset menot	37 196,29	58 855,96
Aineelliset hyödykkeet	27 854 057,04	28 983 104,31
Maa- ja vesialueet	4 175 130,48	4 168 485,57
Rakennukset	15 036 324,10	15 590 726,35
Kiinteät rakenteet ja laitteet	7 549 733,58	8 459 129,46
Koneet ja kalusto	545 434,21	692 955,49
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	547 434,67	71 807,44
Sijoitukset	7 968 787,24	7 968 787,24
Osakkeet ja osuudet	7 815 500,06	7 815 500,06
Muut saamiset	56 474,00	56 474,00
Muut lainasaamiset	96 813,18	96 813,18
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	94 947,40	94 668,78
Valtion toimeksiannot		
Lahjoitusrahastojen erityiskatteet	94 947,40	94 668,78
VAIHTUVAT VASTAAVAT	3 034 891,71	2 054 927,93
Vaihto-omaisuus	44 859,37	47 190,50
Valmiit tuotteet	44 859,37	47 190,50
Saamiset	1 290 319,13	1 320 688,15
Pitkäaikaiset saamiset	0,00	0,00
Myyntisaamiset		
Lainasaamiset		
Muut saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset	1 290 319,13	1 320 688,15
Myyntisaamiset	978 345,83	906 750,05
Lainasaamiset	54 000,00	89 330,00
Muut saamiset	158 425,46	150 407,14
Siirtosaamiset	99 547,84	174 200,96
Rahat ja pankkisaamiset	1 699 713,21	687 049,28
VASTAAVAA YHTEENSÄ	<u>39 004 402,30</u>	<u>39 196 164,32</u>

TASE	2020	2019
VASTATTAVAA	1 000 €	1 000 €
OMA PÄÄOMA	23 195 442,26	21 936 939,37
Peruspääoma	14 943 188,36	14 943 188,36
Arvonkorotusrahasto	48 900,32	48 900,32
Muut omat rahastot	1 653 009,54	1 653 009,54
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	5 291 841,15	7 403 936,23
Tilikauden yli-/alijäämä	1 258 502,89	-2 112 095,08
POISTOERO JA VAPAAEHTOISET VARAUKSET	2 692 926,54	2 784 594,34
Poistoero	2 242 926,54	2 334 594,34
Vapaaehtoiset varaukset	450 000,00	450 000,00
PAKOLLISET VARAUKSET	0,00	25 426,78
Muut pakolliset varaukset	0,00	25 426,78
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	807 982,69	827 877,95
Valtion toimeksiannot		
Lahjoitusrahastojen pääomat	729 581,66	749 034,12
Muut toimeksiantojen pääomat	78 401,03	78 843,83
VIERAS PÄÄOMA	12 308 050,81	13 621 325,88
Pitkäaikainen	4 541 994,00	5 494 538,32
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	4 541 994,00	5 398 988,00
Lainat julkisyhteisöiltä		0,00
Saadut ennakot		0,00
Ostovelat		95 550,32
Lyhytaikainen	7 766 056,81	8 126 787,56
Joukkovelkakirjalainat	4 000 000,00	4 000 000,00
Lainat rahoitus- ja vakuutuslaitoksilta	856 994,00	856 994,00
Lainat julkisyhteisöiltä		
Saadut ennakot	34 137,39	38 056,56
Ostovelat	1 280 141,87	1 703 807,68
Muut velat	144 967,98	168 650,21
Siirtovelat	1 449 815,57	1 359 279,11
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	<u>39 004 402,30</u>	<u>39 196 164,32</u>

5.4 Konsernilaskelmat

Konsernin tuloslaskelma

TULOSLASKELMA	2020	2019
	<i>1 000 €</i>	<i>1 000 €</i>
Toimintatuotot	26 062	25 760
Toimintakulut	-59 528	-59 922
Osuus osakkuusyhteisön voitosta/tappiosta	-4	2
Toimintakate	-33 470	-34 160
Verotulot	22 795	21 771
Valtionosuudet	14 784	12 718
Rahoitustuotot ja -kulut		
Korkotuotot	4	1
Muut rahoitustuotot	36	39
Korkokulut	-91	-93
Muut rahoituskulut	-2	-2
Vuosikate	4 056	274
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-2 814	-2 882
Arvonalentumiset		
Satunnaiset erät		9
Tilikauden tulos	1 242	-2 599
Tilinpäätössiirrot	-13	-14
Vähemmistöosuudet		-1
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)	1 229	-2 614

Konsernin rahoituslaskelma

RAHOITUSLASKELMA	2020	2019
	1 000 €	1 000 €
Toiminnan rahavirta		
Vuosikate	4 056	274
Satunnaiset erät		9
Tulorahoituksen korjauserät	-18	476
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-1 300	-2 118
Rahoitusosuudet investointeihin	29	63
Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustuotot	37	170
Toiminnan ja investointien rahavirta	2 804	-1 126
Rahoituksen rahavirta		
Antolainojen muutokset		
Antolainasaamisten lisäykset	-97	-97
Antolainasaamisten vähennykset	98	97
Lainakannan muutokset		
Pitkäaikaisten lainojen lisäys	142	3 141
Pitkäaikaisten lainojen vähennys	-1 257	-1 041
Lyhytaikaisten lainojen muutos		-170
Oman pääoman muutokset	24	-21
Muut maksuvalmiuden muutokset		
Toimeksiantojen varojen ja pääoman muutos	26	-12
Vaihto-omaisuuden muutos	-28	3
Saamisten muutos	-202	-668
Korottomien velkojen muutos	-511	357
Rahoituksen rahavirta	-1 805	1 589
RAHAVAROJEN MUUTOS	999	463
Rahavarat 31.12.	2050	1 043
Rahavarat 1.1.	1051	580
Rahavarojen muutos	999	463

Konsernin tase

TASE	2020	2019
VASTAAVAA	1 000 €	1 000 €
PYSYVÄT VASTAAVAT	42 430	44 047
Aineettomat hyödykkeet	110	160
Aineettomat oikeudet	66	93
Muut pitkävaikutteiset menot	44	67
Aineelliset hyödykkeet	39 266	40 826
Maa- ja vesialueet	4 494	4 487
Rakennukset	25 546	26 478
Kiinteät rakenteet ja laitteet	7 580	8 494
Koneet ja kalusto	855	1 046
Muut aineelliset hyödykkeet	5	5
Ennakkomaksut ja keskeneräiset hankinnat	786	316
Sijoitukset	3 054	3 061
Osakkuusyhteisöosuudet	68	74
Muut osakkeet ja osuudet	2 921	2 924
Muut lainasaamiset	4	5
Muut saamiset	61	58
TOIMEKSIANTOJEN VARAT	128	105
VAIHTUVAT VASTAAVAT	7 309	6 023
Vaihto-omaisuus	175	146
Saamiset	5 084	4 834
Pitkäaikaiset saamiset		
Lyhytaikaiset saamiset	5 084	4 834
Rahat ja pankkisaamiset	2 050	1 043
VASTAAVAA YHTEENSÄ	<u>49 867</u>	<u>50 175</u>

TASE	2020	2019
VASTATTAVAA	1 000 €	1 000 €
OMA PÄÄOMA	27 267	26 038
Peruspääoma	14 943	14 943
Arvonkorotusrahasto	83	83
Muut omat rahastot	1 716	1 716
Edellisten tilikausien yli-/alijäämä	9 296	11 910
Tilikauden ylijäämä	1 229	-2 614
VÄHEMMISTÖOSUUDET	5	5
PAKOLLISET VARAUKSET		
Muut pakolliset varaukset	63	85
TOIMEKSIANTOJEN PÄÄOMAT	1 070	1 019
VIERAS PÄÄOMA	21 462	23 028
Pitkäaikainen korollinen vieras pääoma	9 555	10 749
Pitkäaikainen koroton vieras pääoma	67	62
Lyhytaikainen korollinen vieras pääoma	5 288	5 304
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	6 552	6 913
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	49 867	50 175

6 LIITETIEDOT

Tilinpäätös käsittää tuloslaskelman, taseen ja niiden liitteenä ilmoitettavat tiedot sekä talousarvion toteutumisvertailun ja toimintakertomuksen. Liitetiedoilla täydennetään tuloslaskelman ja taseen tietoja siten, että tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot kunnan toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta.

6.1 Tilinpäätöksen liitetiedot

Arvostus- ja jaksotusperiaatteet sekä menetelmät *(Liitetieto 1)*

Pysyvien vastaavien arvostus

Pysyvien vastaavien aineettomat ja aineelliset hyödykkeet on merkitty taseeseen hankintamenoa vähennettynä suunnitelman mukaisilla poistoilla ja investointimenoihin saaduilla rahoitusosuuksilla. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu ennalta laaditun poistosuunnitelman mukaisesti. Suunnitelmapoistojen laskentaperusteet on esitetty tuloslaskelman liitetiedoissa kohdassa suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

Sijoitusten arvostus

Pysyvien vastaavien osakkeet on merkitty taseeseen hankintamenoa tai todennäköiseen luovutushintaan.

Vaihto-omaisuus

Vaihto-omaisuus on merkitty taseeseen FIFO -periaatteen mukaisesti hankintamenoa tai sitä alemman todennäköisen hankintamenoa tai todennäköisen luovutushinnan määräisenä.

Rahoitusomaisuuden arvostus

Saamiset on merkitty taseeseen nimellisarvoon.

Tuloslaskelman ja taseen esitystapa *(Liitetieto 2)*

Tuloslaskelmassa ja taseessa on noudatettu kirjanpitolautakunnan antamia ohjeita.

Oikaisut edellisen tilikauden tietoihin *(Liitetieto 3)*

Oikaisuihin ei ole ollut tarvetta.

Selvitys edellisen tilikauden tietojen vertailukelpoisuudesta päättyneen tilikauden tietoihin *(Liitetieto 4)*

Oikaisuihin ei ole ollut tarvetta

Aikaisempiin tilikausiin kohdistuvat tuotot ja kulut sekä virheiden korjaukset *(Liitetieto 5)*

Ei selvitettävää.

6.2 Konsernitilinpäätöksen liitetiedot

Konsernitilinpäätöksen laajuus

Konsernitilinpäätökseen on yhdistelty tytäryhteisö ja kaikki kuntayhtymät, joissa kunta on jäsenenä.

Sisäiset liiketapahtumat ja katteet

Konserniyhteisöjen keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty sekä konserniyhteisöjen ja kunnan omistamien kuntayhtymien keskinäiset tuotot ja kulut sekä saamiset ja velat on vähennetty. Pysyvien vastaavien hyödykkeistä ei ole käyty kauppaa.

Poistoero ja vapaaehtoiset varaukset

Konsernitaseessa vapaaehtoiset ja verotusperusteiset varaukset sekä poistoero on jaettu omaan pääomaan ja laskennalliseen verovelkaan. Jako on otettu huomioon omistuksen eliminoinnissa sekä osakkuusyhteisöjen yhdistelemisessä.

Keskinäisen omistuksen eliminointi

Kunnan ja tytäryhteisön sekä kuntayhtymien keskinäinen omistus on tehty hankintamenomenetelmällä.

Vähemmistöosuudet

Ei selvitettävää.

Osakkuusyhteisöt

Osakkuusyhteisö, Tammelan Aluelämpö on yhdistelty konserniyhteisön omistusosuutta vastaavalla määrällä osakkuusyhteisön voitosta.

Kuntayhtymät

Kuntayhtymien taseet ja niiden liitetiedot on yhdistelty lukuarvoiltaan omistusosuuden mukaisesti. Tase, tuloslaskelma ja rahoituslaskelma ovat yhdistelty kuntayhtymien perustietojen mukaan

6.3 Tuloslaskelman liitetiedot

Toimintatuotot (Liitetieto 6)

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston ohjeiden mukaan on tuloslaskelman liitteessä esitettävä toimintatuotot kunnan määritteleminä tehtäväkokonaisuuksina.

Seuraavassa taulukossa on toimintatuotot esitetty tehtäväalueittain.

Toimintatuotot tehtäväalueittain	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Yleishallinto	211 580,69	325 903,64	135 409,41	137 766,96
Sosiaali- ja terveystoimet	20 980 246,99	20 524 844,77		
Opetus- ja kulttuuripalvelut	930 956,88	1 015 490,44	697 904,56	843 293,15
Yhdyskuntapalvelut	330 924,92	173 847,38	330 924,92	173 847,38
Muut palvelut	3 608 286,62	3 719 927,66	2 970 587,04	3 113 966,28
Kunnan toimintatuotot yhteensä	26 061 996,10	25 760 013,89	4 134 825,93	4 268 873,77

Verotulojen erittely (Liitetieto 7)

Verotulot	2020	2019
Kunnan tulovero	19 944 077	18 879 728
Osuus yhteisöveron tuotosta	1 444 159	1 282 234
Kiinteistövero	1 407 077	1 608 845
Verotulot yhteensä	22 795 313	21 770 807

Valtionosuuksien erittely (Liitetieto 8)

Valtionosuuksien erittely	2020	2019
Kunnan peruspalvelujen valtionosuus	9 026 656	10 146 582
Siitä: Verotuloihin perustuva valtionosuuksien tasaus (+/-)	2 945 629	2 959 008
Järjestelmämuutoksen tasaus (+/-)		
Opetus- ja kulttuuritoimen muut valtionosuudet	-1 338 957	-1 310 441
Verotulomenetysten kompensatio	3 138 232	
Verotulomenetysten korvaus		
Valtionosuudet yhteensä	13 771 560	11 795 149

Palveluiden ostot eriteltyinä asiakaspalveluiden ostoihin ja muiden palveluiden ostoihin (Liitetieto 9)

Palveluiden ostot	2020	2019
Asiakaspalveluiden ostot	21 411 799,07	21 434 737,31
Muiden palveluiden ostot	3 545 062,20	3 716 021,46
Palveluiden ostot yhteensä	24 956 861,27	25 150 758,77

Valtuustoryhmien toimintaedellytysten tukemiseksi annetut tuet valtuustoryhmittäin eriteltyinä (Liitetieto 10)

Ei selvitettävää.

Selvitys suunnitelman mukaisten poistojen perusteista ja niiden muutoksista (Liitetieto 11)

Kunnanvaltuusto on kokouksessaan 10.12.2013 hyväksynyt suunnitelman mukaisten poistojen perusteet.

Pysyvien vastaavien hyödykkeiden poistojen määrittämisessä on käytetty valtuuston 10.12.2013 hyväksymää poistosuunnitelmaa. Vuonna 2013 valmistuvissa hyödykkeissä on noudatettu uusia lyhyempiä poistoajoja ja poistoprosentteja. Vanhoissa poistonalaisissa omaisuuserissä noudatetaan kunnanvaltuuston 9.12.1996 hyväksymää poistosuunnitelmaa. Suunnitelman mukaiset poistot on laskettu pysyvien vastaavien hyödykkeiden hankintamenoista arvioidun taloudellisen pitoajan mukaan. Alle 10.000 euron suuriset hankinnat kirjataan käyttömeneiksi.

Arvioidut poistoajat ja niitä vastaavat vuotuiset poistoprosentit sekä poistomenetelmät ovat:

Tilit	Selite	Poisto aika	Poistomenetelmä	poisto%
<i>Aineettomat hyödykkeet</i>				
1005	Tietokoneohjelmistot	2 vuotta	Tasapoisto	
1010	Muut pitkävaikutteiset menot	2 vuotta	Tasapoisto	
1020	Ennakkomaksut		Ei poistoaikaa	
<i>Aineelliset hyödykkeet</i>				
1100	Maa-alueet		Ei poistoaikaa	
1110	Asuinrakennukset	30 vuotta	Tasapoisto	
1115	Hallinto- ja laitosrakennukset	20 vuotta	Tasapoisto	
1120	Tehdas- ja tuotantorakennukset	20 vuotta	Tasapoisto	
1123	Muut rakennukset	20 vuotta	Tasapoisto	
1130	Kadut, tiet, torit, puistot		Menojäännös	20 %
1131	Sillat, laiturit, uimalat		Menojäännös	25 %
1134	Muut maa- ja vesirakenteet		Menojäännös	20 %
1140	Veden jakeluverkostot		Menojäännös	10 %
1141	Viemäriverkostot		Menojäännös	10 %
1142	Ulkovalaisulaitteet		Menojäännös	20 %
1150	Muut kiinteät rakenteet ja laitteet		Menojäännös	25 %
1151	Laitosten koneet		Menojäännös	25 %
1160	Muut kuljetusvälineet		Menojäännös	30 %
1161	Autot		Menojäännös	30 %
1170	Muut koneet ja kalusto		Menojäännös	30 %
1171	ATK-laitteet		Menojäännös	40 %
1190	Ennakkomaksut		Ei poistoaikaa	
1195	Keskeneräiset hankinnat		Ei poistoaikaa	
<i>Sijoitukset</i>				
1201	Tytäryhteisöosakkeet ja –osuudet		Ei poistoaikaa	
1203	Kuntayhtymäosuudet		Ei poistoaikaa	
1205	Osakkuusyhteisöosakkeet ja –osuudet		Ei poistoaikaa	
1207	Yhteisyhteisöosakkeet ja –osuudet		Ei poistoaikaa	
1208	Muut osakkeet ja osuudet/osakkuudet & om.yhteis.		Ei poistoaikaa	
1209	Liikelaitosten peruspääomaosuudet		Ei poistoaikaa	
1210	Muut osakkeet ja osuudet		Ei poistoaikaa	

Selvitys tuottoihin ja kuluihin sisältyvistä pakollisten varausten muutoksista (**Liitetieto 12**)

Pakollisten varausten muutokset	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Potilasvahinkovakuutusmaksut 1.1. (ky)	63.331,62	77 066,20		
Lisäykset tilikaudella		7 417,03		
Vähennykset tilikaudella				
Potilasvahinkovakuutusmaksut 31.1. (ky)	63.331,62	84 483,23	0,00	0,00

Konsernin pakolliset varaukset ovat Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiriin tekemiä varauksia.

Pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntivoitot ja -tappiot (**Liitetieto 13**)

Pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntivoitot ja -tappiot	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Muut toimintatuotot				
Maaomaisuuden myyntivoitot	22 970,91	11 066,61	22 970,91	11 048,35
Rakennusten myyntivoitot		331,71		
Muut myyntivoitot	5 062,41	31 322,97		31 318,86
Myyntivoitot yhteensä	28 033,32	42 721,29	22 970,91	42 367,21
Muut toimintakulut				
Maaomaisuuden myyntitappiot	1 252,65	18 806,51	1 252,65	18 806,51
Rakennusten myyntitappiot	48 913,86	495 149,90	48 913,86	495 149,90
Muut myyntitappiot	2 123,68		2 055,37	
Myyntitappiot yhteensä	52 290,19	513 956,41	52 221,88	513 956,41

Satunnaisten tuottojen ja kulujen erittely (**Liitetieto 14**)

Satunnaisten tuottojen ja kulujen erittely	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Satunnaiset tuotot				
Työsyke Oy:n osakkeiden luovutusvoitto		8 989,47		
Tekme Oy:n osakkeiden luovutusvoitto				
Satunnaiset tuotot yhteensä	0,00	8 989,47	0,00	0,00
Satunnaiset kulut				
Satunnaiset kulut yhteensä	0,00	0,00	0,00	0,00

Rahoitustuotot, jotka ovat saatu osuuksista muissa yhteisöissä (Liitetieto 15)

Osinkotuottojen ja peruspääoman korkotuottojen erittely	2020	2019
Osinkotuotot muista yhteisöistä Peruspääoman korot kuntayhtymiltä	7 843,00	13 426,55
Yhteensä	7 843,00	13 426,55

Erittely poistoeron muutoksista (Liitetieto 16)

Erittely poistoeron muutoksista	2020	2019
Investointivaraukseen liittyvä poistoeron muutos	91 667,80	627 471,54
Yhteensä	91 667,80	627 471,54

6.4 Tasetta koskevat liitetiedot

6.4.1 Taseen vastaavia koskevat liitetiedot

Lainan liikkeelle laskemisesta aiheutuneet kuluksi kirjaamattomat menot ja pääoma-alennukset

(Liitetieto 17)

Ei selvitettävää

Arvonkorostusten periaatteet ja niiden kohteiden arvonmäärittäminen (Liitetieto 18)

Arvonkorotukset	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Maa- ja vesialueet Arvo 1.1.	82 932,50	82 932,50	48 900,32	48 900,32
Arvonkorotukset Arvonkorotuksen purku Arvo 31.12.	82 932,50	82 932,50	48 900,32	48 900,32
Arvonkorotukset yhteensä	82 932,50	82 932,50	48 900,32	48 900,32

Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet

Aineettomat hyödykkeet

Hankintameno 1.1.	94 676,06
Lisäykset tilikaudella	39 380,14
Rahoitusosuudet tilikaudella	-9 882,85
Vähennykset tilikaudella	
Siirrot erien välillä	
Tilikauden poisto	-72 454,44
Arvonkorotus/-alennus	
Kirjanpitoarvo 31.12.	51 718,91

Aineelliset hyödykkeet

	Maa-alueet	Rakennukset	Kiinteät rakenteet	Koneet ja kalusto	Kesken-eräiset hankinnat	Yhteensä
Hankintameno 1.1.	4 119 585,25	15 590 726,35	8 459 129,46	692 955,49	71 807,44	28 934 203,99
Lisäykset tilikaudella	11 803,20	199 437,15	158 619,85	72 508,25	475 627,23	917 995,68
Rahoitusosuudet tilikaudella						0,00
Vähennykset tilikaudella	-5 158,29	-50 464,46		-600,77		-56 223,52
Siirrot erien välillä						0,00
Tilikauden poisto		-703 374,94	-1 068 015,73	-219 428,76		-1 990 819,43
Arvonkorotus/-alennus	48 900,32					48 900,32
Kirjanpitoarvo 31.12.	4 175 130,48	15 036 324,10	7 549 733,58	545 434,21	547 434,67	27 854 057,04

Sijoitukset

	Tytäryhtiö-osakkeet	Kuntayhtymä-osakkeet	Omistus-yhteisö-osakkeet	Muut osakkeet ja osuudet	Yhteensä
Hankintameno 1.1.	171 927,08	4 782 137,35	25 228,19	2 836 207,44	7 815 500,06
Lisäykset tilikaudella					0,00
Vähennykset tilikaudella					0,00
Arvonkorotus/-alennus					0,00
Kirjanpitoarvo 31.12.	171 927,08	4 782 137,35	25 228,19	2 836 207,44	7 815 500,06

Muut lainasaamiset	96 813,18
Muut saamiset	56 474,00

Pysyvät vastaavat yhteensä **35 874 563,19**

Omistuksia muissa yhteisöissä koskevat liitetiedot (Liitetiedot 20-22)

Tytäryhteisöt, kuntayhtymäosuudet sekä osakkuusyhteisöt				(ilman eliminointia)		
Nimi	Koti- paikka	Kunnan omistus- osuus	Konsernin omistus- osuus	Kuntakonsernin osuus (1000 e) omasta pää- omasta	vieraasta pää- omasta	tilikauden tappiosta/ voitosta
Tytäryhteisöt						
Koy Tammelan Vuokra-asunnot	Tammela	100 %	100 %	171	5 085	0
Osakkuusyhteisö						
Tammelan Aluelämpö	Tammela	50 %	50 %	52	204	-4
Kuntayhtymät						
Forssan seudun hyvinvointiky.	Forssa	16,6 %	16,6 %	3 344	3 123	-84
Lounais-Hämeen koulutusky.	Forssa	8,8 %	8,8 %	1 724	170	76
Eteva ky	Lammi	0,3 %	0,3 %	61	169	2
Hämeen liitto	H:linna	3,2 %	3,2 %	56	14	
K-H sairaanhoitopiirin ky	H:linna	0,7 %	0,7 %	569	703	45

Pitkä- ja lyhytaikaiset saamiset tytäryhteisöiltä, kuntayhtymiltä sekä osakkuus- ja muilta omistusyhteistyöyhteisöiltä (Liitetieto 23)

Saamisten erittely	2020		2019	
	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkäaikaiset	Lyhytaikai- set
Saamiset tytäryhteisöiltä				
Myyntisaamiset		20 814,40		15 549,72
Lainasaamiset				
Saamiset kuntayhtymiltä, joissa kunta on jäsenenä				
Myyntisaamiset		32 168,52		18 074,36
Siirtosaamiset		20,21		
Saamiset osakkuus- sekä muilta omistusyhteisyhteisöiltä				
Myyntisaamiset				
Yhteensä		53 003,14		33 624,08

Siirtosaamiin sisältyvät olennaiset erät (Liitetieto 24)

Siirtosaamiin sisältyvät olennaiset erät	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Lyhytaikaiset siirtosaamiset				
Kelan korvaus työterveyshuollosta	84 964,59	93 949,83	37 933,34	40 565,88
Muut tulojäämät				16 231,62
Lyhytaikaiset siirtosaamiset yhteensä	84 964,59	93 949,83	37 933,34	56 797,50

Siirtosaamiset ovat vuodelle 2021 kuuluvia menoja, jotka on maksettu vuoden 2020 aikana tai vuoden 2020 tuloja, jotka kertyvät vasta vuonna 2021.

6.4.2 Taseen vastattavaa koskevat liitetiedot

Tase-erä kohtainen erittely oman pääoman erien lisäyksistä ja vähennyksistä sekä siirroista näiden erien välillä (Liitetieto 25)

Oman pääoman erittely	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2018
Peruspääoma 31.12.	14 943 188,36	14 943 188,36	14 943 188,36	14 943 188,36
Arvonkorotusrahasto 31.12.	82 932,50	82 932,50	48 900,32	48 900,32
Arvonkorotuksen purku				
Arvonkorotus 31.12.	82 932,50	82 932,50	48 900,32	48 900,32
Muut omat rahastot				
Rahaston pääoma 1.1.	374 780,99	375 614,45	311 987,42	311 987,42
Lisäykset	60,43	-833,46		
Rahaston pääoma 31.12.	374 841,42	374 780,99	311 987,42	311 987,42
Investointirahasto 31.12.	1 341 022,12	1 341 022,12	1 341 022,12	1 341 022,12
Edellisten tilikausien yli/alijäämä 1.1.	11 910 525,02	13 131 478,09	7 403 936,23	8 476 173,03
Lisäykset tilikaudella	-2 614 208,96	-1 644 408,15	-2 112 095,08	-1 072 236,80
Vähennykset tilikaudella	-244,16	423 455,08		
Edellisten tilikausien yli/alijäämä 31.12.	9 296 071,90	11 910 525,02	5 291 841,15	7 403 936,23
Tilikauden ylijäämä / alijäämä	1 228 952,57	-2 614 208,96	1 258 502,89	-2 112 095,08
Oma pääoma yhteensä	27 267 008,87	26 038 240,03	23 195 442,26	21 936 939,37

Erittely poistoerosta (Liitetieto 26)

Erittely poistoerosta	2020	2019
Investointivaraukseen liittyvä poistoero EVL -poistoihin liittyvä poistoero	2 242 926,54	2 334 594,34
Yhteensä	2 242 926,54	2 334 594,34

Pitkäaikaiseen vieraaseen pääomaan kuuluvat lainat, jotka erääntyvät myöhemmin kuin viiden vuoden kuluttua (Liitetieto 27)

Pitkäaikaiset velat	2020	2019
Lainat muilta luotonantajilta	1 952 402,00	2 462 300,00
Pitkäaikaiset velat yhteensä	1 952 402,00	2 462 300,00

Erittely liikkeelle lasketuista joukkovelkakirjalainoista (Liitetieto 28)

Joukkovelkakirjalainat	2020	2019
Alle vuoden kuluessa erääntyvät kuntatodistuslainat	4 000 000,00	4 000 000,00
Pitkäaikaiset velat yhteensä	4 000 000,00	4 000 000,00

Pakollisten varausten erittely (Liitetieto 29)

Pakollisten varausten erittely	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Muut pakolliset varaukset				25 426,78
Potilasvahinkovakuutusmaksuvastuu (ky)	63 331,62	84 483,23		
Pakolliset varaukset yhteensä	63 331,62	84 483,23	0,00	25 426,78

Konsernin pakolliset varaukset koostuvat Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin potilasvahinkovakuutusmaksu vastuusta.

Pitkä- ja lyhytaikaiset velat tytäryhteisöille, kuntayhtymille sekä osakkuus- ja muille omistusyhteistyöyhteisöille (Liitetieto 30)

Vieras pääoma	2020		2019	
	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset	Pitkäaikaiset	Lyhytaikaiset
Velat kuntayhtymille, joissa kunta on jäsenenä Ostovelat		32 168,52		47 509,54
Velat osakkuus- sekä muille omistusyhteisyhteisöille Ostovelat		22 715,30		22 249,78
Vieras pääoma yhteensä		54 883,82		69 759,32

Maksuvalmiuden kannalta merkittävä sekkitililimiitti (Liitetieto 31)

Ei selvitettävää.

Muut velat (Liitetieto 32)

Vuokraohteen lunastusvelka

Tammelan Vanhusten Tuki ry:n lunastusvelka	2020	2019
Lunastusvelan määrä 31.12.	95 550,32	193 550,32

Laskennalliset verovelat

Laskennalliset verovelat	2020	2019
Lyhytaikainen koroton vieras pääoma	99 547,69	87 728,57

Siirtovelkoihin sisältyvät olennaiset erät (Liitetieto 33)

Siirtovelkojen olennaiset erät	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Lyhytaikaiset siirtovelat				
Palkkojen ja henkilösivukulujen jakotukset	2 486 166,67	2 635 627,48	932 562,31	987 853,38
Korkojaksotukset	23 434,00	27 570,41	8 199,44	9 506,64
Valtionosuusennakot	263 574,97	72 225,88	263 574,97	72 225,88
Muut menoajämät	1 046 681,56	752 254,67	245 478,85	289 693,21
Lyhytaikaiset siirtovelat yhteensä	3 819 857,20	3 487 678,44	1 449 815,57	1 359 279,11
Siirtovelat yhteensä	3 819 857,20	3 487 678,44	1 449 815,57	1 359 279,11

6.5 Vakuuksia, vastuusitoumuksia ja taseen ulkopuolisia järjestelyitä koskevat liitetiedot

Velat, joista kunta on pantannut, kiinnittänyt tai muulla tavalla antanut vakuudeksi omaisuuttaan eriteltynä vakuuslajeittain (liitetieto 34)

Ei selvittävää.

Erittely annetuista vakuuksista (Liitetieto 35)

Ei selvittävää.

Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat liitetiedot (Liitetieto 36)

Taseen liitetietoina on ilmoitettu takausvastuut.

Yhteenlaskettu arvo kunnan antamista muista kuin edellä 34-36 kohdissa tarkoitetuista vakuuksista (Liitetieto 37)

Ei selvittävää

Vuokrasopimusten mukaisten jäljellä olevien määrien yhteissumma (Liitetieto 38)

Vuokravastuut	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Vuokravastuut				
Vuokravastuut yhteensä	64 822,59	80 396,87		
seuraavalla tilikaudella maksettava osuus	6 081,11	22 440,22		
sopimuksiin sisältyvät lunastusveloitteet				
Leasingvastuut				
Leasingvastuut yhteensä	365 107,40	331 935,31	8 028,04	12 235,70
seuraavalla tilikaudella maksettava osuus	98 356,95	88 863,84	4 468,20	3 037,36
siitä kiinteistöihin liittyvät rahoitusleasingvastuut				

Kunnan antamat vastuusitoumukset sen kanssa samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta (Liitetieto 39-40)

	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Takaukset samaan konserniin kuuluvien yhteisöjen puolesta				
Alkuperäinen pääoma			5 227 848,08	5 227 848,08
Jäljellä oleva pääoma			3 947 828,82	4 366 186,56
Takaukset muiden puolesta				
Alkuperäinen pääoma	9 272 518,82	9 272 518,82	9 262 522,82	9 262 522,82
Jäljellä oleva pääoma	5 097 487,89	5 818 657,66	5 090 615,64	5 811 368,91

Yllä olevasta taulukosta selviävät kunnan takausvastuiden kokonaissummat, jotka muodostuvat useasta eri takauksesta. Osa takausvastuista saattaa realisoitua.

Vastuu Kuntien takauskeskuksen vastuista	2020	2019
Kunnan osuus takauskeskuksen vastuista 31.12.	40 123 771,00	36 609 411,00
Kunnan mahdollista vastuuta kattava osuus takauskeskuk- senrahastosta 31.12.	25 001,00	24 087,00

Muut kuntaa koskevat taseen ulkopuoliset järjestelyt (Liite 41)

Muut taloudelliset vastuut	Konserni		Kunta	
	2020	2019	2020	2019
Arvonlisäveron palautusvastuu	1 237 456,43	1 305 141,78	1 018 630,38	1 071 153,99

6.6 Ympäristöasioiden harkinnanvarainen esittäminen

Pitkävaikutteiset ympäristömenot

Pysyviin vastaaviin sisältyviä aktivoituja pitkävaikutteisia ympäristömenoja	2020	2019
Muut pitkävaikutteiset menot		
Kunnan osuus vesistöjen kunnostukseen	17 686,45	31 596,50
Yhteensä	17 686,45	31 596,50

6.7 Henkilöstöä, tilintarkastajan palkkioita ja intressitapahtumia koskevat liitetiedot

Henkilöstön lukumäärä (liitetieto 42)

Henkilöstön lukumäärä 31.12. palvelualoittain	2020	2019
Hallinto ja kehittämisspalvelut	16	17
Sivistyspalvelut	157	161
Tekniset palvelut	57	59
Yhteensä	230	237

Henkilöstön lukumäärä on laskettu Kunnallisen työmarkkinalaitoksen henkilöstöraportointia koskevan suosituksen (2013) mukaan. Suosituksen mukaan henkilöstömäärään lasketaan:

- vakinaiset
- määräaikaiset
- työllistetyt

Tilikauden palkat, palkkio, eläkekulut ja muut henkilösivukulut (liitetieto 43)

Henkilöstökulut	2020	2019
Henkilöstökulut tuloslaskelman mukaan	9 743 102,35	10 052 446,45
Yhteensä	9 743 102,35	10 052 446,45

Luottamushenkilön palkkioista perityt ja puolueelle tai puolueyhdistykselle tilitetyt luottamushenkilömaksut (liitetieto 44)

Luottamushenkilön palkkioista perityt ja tilitetyt luottamushenkilömaksut	2020	2019
Keskustan Tammelan Kunnallisjärjestö ry	3 339,40	4 155,04
Tammelan Kokoomus ry	1 250,00	1 558,75
Tammelan Sosiaalidemokratinen Yhdistys ry	2 409,38	2 480,64
Vasemmistoliiton Tammelan osasto ry	101,25	253,13
Lounais-Hämeen Vihreät ry	457,50	680,63
Meidän Tammela yhdistys	581,25	791,26
Yhteensä	8 138,78	9 949,45

Tilintarkastusta suorittavalle tilintarkastusyhteisölle maksetut palkkiot (liitetieto 45)

Tilintarkastajan palkkiot	2020	2019
BDO Audiator Oy		
Tilintarkastuspalkkiot	8 519,35	6 513,00
Yhteensä	8 519,35	6 513,00

Intressitapahtumat (liitetieto 46)

Sidonnaisuusrekisteri on laadittu kuntavaaleissa 2017 valituista luottamushenkilöistä kuntalain (410/2015) §:n 84 mukaisessa laajuudessa.

Kunnanjohtajan kanssa on solmittu kuntalain mukainen johtajasopimus, jossa on sovittu erokorvauksesta.

Lähipiirin tai konsernin lähipiirin kanssa ei ole toteutettu tavanomaisesta poikkeavia liiketoimia.

7 VESIHUOLTOLAITOS

Vesihuoltolaitoksen tehtävänä on toimittaa yksityisille asiakkailleen ja neljälle kunnassa toimivalle vesihuolto-osakeyhtiölle puhdasta hyvälaatuista talousvettä. Yksityisasiakkaiden lisäksi vettä toimitetaan Etelä-Tammelan Vesihuolto Oy:lle, Kaukjärven Vesihuolto Oy:lle, Liesjärven Vesi Oy:lle ja Pohjois-Tammelan Vesihuolto Oy:lle.

Syrjänharjun vedenottamosta vesi toimitetaan vesihuoltolaitoksen omaan vesijohtoverkkoon sekä Etelä-Tammelan Vesihuolto Oy:n verkkoon. Tällä jakelualueella vesi toimitetaan asiakkaille vesitornin kautta, jossa vesi käsitellään UV-suodattimella. UV-suodatuksella varmistetaan, että vedessä ei ole haitallisia bakteereita. Vesitornilla ylläpidetään riittävä vedenpaine verkossa, lisäksi jakelualueella on neljä paineenkorotus-pumppaamo, joiden avulla verkostopainetta nostetaan alueilla, joilla vesitornin tuottama paine ei riitä. Lisäksi joillakin kiinteistöillä on kiinteistökohtainen paineenkorotin. Kunnan vesihuoltolaitoksen vesijohtoverkkoja on kirkonkylän lisäksi Kukkuramäen, Lamalan, Vekkilän, Alhon, Hevoniemen, Matintuomion, Ruisluodon ja Kydön alueilla. Lisäksi vesijohtoverkkoa on Nuutin, Tapolan ja Kaukjärven teollisuusalueen alueilla. Nuuttiin ja Tapolaan vesi johdetaan Etelä-Tammelan Vesihuolto Oy:n verkosta.

Pätinkiharjun vedenottamolla vesi käsitellään kalkkikivisuodattimella ja UV-suodatuksella. Vesivarastona toimii alavesisäiliö, vesi pumpataan vesijohtoverkkoon ja vedenpainetta pidetään yllä pumpuilla. Kalkkikivisuodatuksella saadaan lisättyä veden kovuutta sekä nostettua veden pH:ta. Pätinkiharjun vedenottamosta vesi toimitetaan Pohjois-Tammelan Vesihuolto Oy:n ja Kaukjärven Vesihuolto Oy:n vesijohtoverkkoon sekä kunnan Kaukjärven teollisuusalueelle.

Kunnan omistamalla Liesjärven vedenottamolla Eräkeskus Metsäkouluntielle (entinen metsäoppilaitos) vesi käsitellään aktiivihiihisuodatuksella, lipeän annostelulla ja UV-suodatuksella. Aktiivihiihisuodatuksella poistetaan vedestä kasvinsuojeluainejäämiä, joita on pieninä pitoisuutena Liesjärven käsittelemättömässä raakavedessä. Lipeän annostelulla kohotetaan veden pH:ta. Liesjärven vedenottamolla vesivarastona on alavesisäiliö, josta vesi pumpataan vesijohtoverkkoon ja vedenpainetta pidetään yllä pumpuilla.

Vettä pumpattiin verkostoon 310 056 m³, josta laskutettiin 292 091 m³. Laskuttamatonta vettä joutui hukkaan noin 5,8 %. Vesijohtovuotoja oli yksi.

Kunnan vesijohtoverkko huuhdeltiin syksyllä, jotta verkkoon ei muodostuisi sakkaa. Jaetun veden laatu oli kaikilla vedenottamoilla ja verkostoalueilla jokaisella tarkkailukerroilla moitteetonta, lukuun ottamatta Pätinkiharjun yhtä verkostovesinäytettä, jonka pH oli alle tavoitearvon 6,5. Vesimittarit luettiin neljästi vuoden aikana autolla jakelualueet kiertäen etäluentalaitteella. Osa mittareista saatiin jatkuvaan seurantaan, vesitornin katolle asennettun antennin välityksellä.

Jätevettä otettiin vastaan Etelä-Tammelan Vesihuolto Oy:n, Liesjärven Vesi Oy:n ja Pohjois-Tammelan Vesihuolto Oy:n viemäriverkostoista sekä kunnan vesihuoltolaitoksen omalta keskusta-alueen viemärintialueelta, joka on sama kuin vesijohtoverkon alue. Kunnan vesihuoltolaitos hoitaa viemäroinnin myös Kaukjärven kylän ja teollisuusalueen alueilla. Nämä jätevedet johdetaan siirtoviemäriellä Forssaan Kaukjärven pohjoispuolitse. Tähän viemäriin vastaanotetaan myös HAMK Mustialan jätevedet. Lisäksi kunnan viemärointi ulottuu Papinsillantien ja

Nuutinkulmantien vartta Riihivalkaman koululle sekä Valtaimenkujaa Häiviän tienhaaraan. Näihin viemäriin otetaan vastaan Etelä-Tammelan Vesihuolto Oy:n jätevedet sekä kunnan omien viemärintialueen jätevedet, joita tulee Nuutin kaava-alueelta ja Ahomäestä sekä Saloniementielle ja Hannulantieltä. Nämä jätevedet johdetaan yhdessä kunnan keskusta-alueelta johdettavien jätevesien kanssa Forssan verkostoon Mustaojalla.

Jätevettä otettiin vastaan yhteensä 272350 m³, josta laskutettiin 185 483 m³. Vuotovesiä viemäriin joutui yhteensä n. 31,9 %. Vuotovesien määrä johtuu alkuvuoden runsaista sateista. Jätevesi johdetaan Liesjärven vesilaitosta lukuun ottamatta Forssan vesihuoltoliikelaitoksen jätevedenpuhdistamolle puhdistettavaksi. Liesjärven alueen jätevedet puhdistetaan Eräkeskus Metsäkouluntien (entisen metsäoppilaitoksen) pienpuhdistamolla, jonka kunta omistaa ja hoitaa. Jätevesiverkoston viemäritukoksia oli kaikkiaan 3 kappaletta. Tukoksista ei aiheutunut kiinteistöille vahinkoja.

Rakennuskohteista Liesjärvi-Porras vesihuoltolinja saatiin pääosin valmiiksi ja Kaarelentien asema-kaava-alueen vesihuoltolinjat rakennettiin. Kummankin kohteen urakoitsijana toimi Koneurakointi Niittylä Oy Vesilaitos rakensi myös Fiianpolun viemäriin, joka hieman laajentaa viemärintialuetta Kaukjärvellä. Vesilaitos asensi uudet verkostopumput Pätinkiharjun vedenottamolle.

Vesilaitos otti käyttöön tekstiviestipalvelun vesihuollon häiriötiedottamisessa.

Veden ja jäteveden kulutushinnat ovat seuraavat (hinnat sis. alv 24 %):

vesi 1,89 €/m³

jätevesi 2,88 €/m³

tukkuvesi 1,31 €/m³

Vesihuoltolaitoksella on käytössä vuonna 2015 hankittu siirrettävä, henkilöauton perävaunun päälle rakennettu varavoimakone, jolla voidaan turvata vesihuoltolaitoksen toimintaa mahdollisten sähkökatkosten aikana. Pätinkiharjun vedenottamolla on kiinteästi asennettu varavoimakone. Eräkeskus Metsäkouluntien (entisellä metsäoppilaitos) on varavoimakone, jonka omistajan kanssa on sopimus varavoiman toimittamisesta Liesjärven vedenottamolle ja jätevedenpuhdistamolle. Merkittäviä sähkökatkoja ei kuluneen vuoden aikana ollut.

Vesihuoltolaitoksella ei ollut kuluneena vuonna yhtään täysiaikaista työntekijää. Osan työajastaan vesihuoltolaitoksen työhön käytti hallintosihteeri, mittaaaja-putkiasentaja, jätevedenpuhdistamon hoitaja (Liesjärvi) ja maanrakennusmestari.

7.1 Vesihuoltolaitoksen tuloslaskelma

(sisäiset ja ulkoiset)	2020	2019
Liikevaihto	881 140,60	878 995,37
Liiketoiminnan muut tuotot		388,00
Materiaalit ja palvelut		
Aineet, tarvikkeet ja tavarat		
Ostot tilikauden aikana	-57 413,66	-49 072,79
Palvelujen ostot	-392 949,30	-379 367,39
Materiaalit ja palvelut yhteensä	-450 362,96	-428 440,18
Henkilöstökulut		
Palkat ja palkkiot	-66 919,41	-73 781,53
Henkilöstösivukulut		
Eläkekulut	-11 100,66	-12 766,84
Muut henkilösivukulut	-2 326,05	-2 170,94
Henkilöstökulut yhteensä	-80 346,12	-88 719,31
Poistot ja arvonalentumiset		
Suunnitelman mukaiset poistot	-313 389,96	-307 748,28
Liiketoiminnan muut kulut	-15 277,49	-18 857,67
Liikeylijäämä	21 764,07	35 617,93
Rahoitustuotot ja -kulut		
Muut rahoitustuotot	334,44	196,58
Muut rahoituskulut	-19,95	-10,80
Korvaus pääomasta	-21 380,75	-21 380,75
Rahoitustuotot - ja kulut yhteensä	-21 066,26	-21 194,97
Ylijäämä ennen satunnaisia eriä	697,81	14 422,96
Ylijäämä ennen varauksia	697,81	14 422,96
Tilikauden yli-/alijäämä	697,81	14 422,96

7.2 Vesihuoltolaitoksen rahoituslaskelma

	2020	2019
Toiminnan rahavirta		
Liikelylijäämä (-alijäämä)	21 764,07	35 617,93
Poistot ja arvonalentumiset	313 389,96	307 748,28
Rahoitustuotot ja -kulut	-21 066,26	-21 194,97
	<hr/>	<hr/>
	314 087,77	322 171,24
Investointien rahavirta		
Investointimenot	-437 684,18	-310 214,71
Rahoitusosuudet investointimenoihin		
Toiminnan ja investointien rahavirta	-123 596,41	11 956,53
Rahoituksen rahavirta		
Saamisten muutos muilta	62 417,83	39 519,07
Korottomien velkojen muutos muilta	-75 501,69	84 524,32
	<hr/>	<hr/>
	-13 083,86	124 043,39
Rahoituksen muutos	-136 680,27	135 999,92

7.3 Vesihuoltolaitoksen tase

VASTAAVAA	2020	2019
PYSYVÄT VASTAAVAT	3 950 591,49	3 826 297,27
AINEELLISET HYÖDYKKEET	3 950 591,49	3 826 297,27
Kiinteät rakenteet ja laitteet	3 593 303,85	3 819 173,02
Keskeneräiset hankinnat	357 287,64	7 124,25
VAIHTUVAT VASTAAVAT	390 911,34	590 009,44
SAAMISET	390 911,34	590 009,44
Lyhytaikaiset saamiset		
Myyntisaamiset	276 692,70	339 391,66
ALV-saamiset	281,13	
Muut saamiset/yhdystili	113 937,51	250 617,78
VASTAAVAA YHTEENSÄ	4 341 502,83	4 416 306,71
VASTATTAVAA		
OMA PÄÄOMA	4 291 601,65	4 290 903,84
Peruspääoma	4 276 149,29	4 276 149,29
Edellisen tilikauden yli-/alijäämä	14 754,55	331,59
Tilikauden yli-/alijäämä	697,81	14 422,96
VIERAS PÄÄOMA	49 901,18	125 402,87
Lyhytaikainen	49 901,18	125 402,87
Lainat		
Ostovelat	49 901,18	117 492,16
Siirtovelat		
Lomapalkkajaksotus		
Korkojaksotus		
ALV-velka		7 910,71
VASTATTAVAA YHTEENSÄ	4 341 502,83	4 416 306,71

7.4 Vesihuoltolaitoksen investoinnit

Tili	Talousarvio	TP 2020	%	Netto
Hankekohtaiset investoinnit				
<i>menot</i>	-1 600 000,00	-357 287,64		
<i>Investointimenot yht.</i>	-1 600 000,00	-357 287,64	22 %	-1 242 712,36
Muu yhdyskuntarakentaminen				
<i>menot</i>	-130 000,00	-80 396,54	62 %	-49 603,46
Vesihuoltolaitos yhteensä				
Investointimenot	-1 730 000,00	-437 684,18		
Investointimenot yht.	-1 730 000,00	-437 684,18	25 %	-1 292 315,82
Investoinnit, netto	-1 730 000,00	-437 684,18		-1 292 315,82

7.5 Vesihuoltolaitoksen liitetiedot

Tuotot	2020	2019
Liikevaihto	881 140,60	878 995,37

Poistosuunnitelma	Poistomenetelmä	%
Veden jakeluverkosto	Menojäännös	10 %
Viemäriverkosto	Menojäännös	10 %

Pysyvät vastaavat	2020	2019
Poistamaton hankintameno 1.1.	3 826 297,27	3 823 830,84
Lisäykset tilikaudella	437 684,18	310 214,71
Rahoitusosuudet tilikaudella		
Tilikauden poisto	313 389,96	307 748,28
Kirjanpitoarvo	3 950 591,49	3 826 297,27

Erittely siirtosaamisista	2020	2019
Yhdystilin saldo	113 937,51	250 617,78

Oma pääoma	2020	2019
Peruspääoma 1.1.	4 276 149,29	4 276 149,29
Edellisten tilikausien ylijäämä	14 754,55	331,59
Tilikauden ylijäämä	697,81	14 422,96
Oma pääoma yhteensä	4 291 601,65	4 290 903,84

8 LUETTELOT JA SELVITYKSET

Vuoden 2020 kirjanpito kirjat ja tositelajit sekä niiden säilytys

Tositelaji	Säilytys
Tilinpäätös	Sidottu kirja arkistossa
Tase- ja liitetietoerittelyt	Paperitulosteena arkistossa
Päiväkirjat	Paperitulosteena arkistossa
Pääkirjat	Paperitulosteena arkistossa
Muistiotositteet	1 Paperitulosteena arkistossa
Pysyvien vastaavien tositteet	9 Paperitulosteena arkistossa
Tiliotositteet	010 Paperitulosteena arkistossa
Myyntireskontran suoritustositteet	021 Paperitulosteena arkistossa
Ostoreskontran suoritukset	040 Paperitulosteena arkistossa
Palkkatositteet	300 Paperitulosteena arkistossa
Matkalaskuohjelman tositteet	350 Paperitulosteena arkistossa
Ostolaskutositteet	410-420 Paperitulosteena arkistossa
Sähköiset ostolaskut	470 Sähköisessä muodossa
Laskutustositteet (myyntitositteet)	601-703 Paperitulosteena arkistossa
Konsernitilinpäätöksen tositteet	Paperitulosteena arkistossa
Toteutusvertailu käyttäjäaloudesta	Paperitulosteena arkistossa
Toteutusvertailu investointiosasta	Paperitulosteena arkistossa
Myyntireskontraraportit	Paperitulosteena arkistossa
Ostoreskontraraportit atk-tulosteena	Paperitulosteena arkistossa
Palkkakortistot atk-tulosteena	Paperitulosteena arkistossa

9 TILINPÄÄTÖKSEN ALLEKIRJOITUKSET JA MERKINNÄT

Tammelassa päivänä maaliskuuta 2021

Simo Pärssinen
Kunnanhallituksen puheenjohtaja

Susanna Lahtinen
Kunnanhallituksen 1. varapuheenjohtaja

Arja Laajalehto
Kunnanhallituksen varajäsen

Eero Pura
Kunnanhallituksen jäsen

Jan Löfstedt
Kunnanhallituksen jäsen

Ilkka Tuovinen
Kunnanhallituksen jäsen

Anne Ylitalo
Kunnanhallituksen jäsen

Kalle Larsson
Kunnanjohtaja

TILINPÄÄTÖSMERKINTÄ

Tilintarkastuksesta on annettu erillinen kertomus

Tammelassa päivänä huhtikuuta 2021

BDO Audiator Oy
Tilintarkastusyhteisö

Minna Ainasvuori
HT, JHT